

ΔΩΡΕΑ
Αδαμαντίου Διαμαντή

ΤΕΥΧΟΣ 10ο ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1944

ΦΑΛΟΓΑ

Αρτούρος Βενέτος

ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΗ ΕΚΔΟΣΗ — ΤΣΥΚΡΟΥ ΑΝΟΙΑ

ΕΠΙΚΑΙΡΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΗ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

ΜΙΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΤΟΥ ΕΑΜ.

Ψηλός, εύθυτενής καὶ κατακόρυφος. Πνεῦμα ἀνώτερο καὶ ἀλύγιστο. Παράστημα λεβέντικο. Φαντάζομαι πόσδε τοῦ πάει σήμερα τὸ ἀντάρτικο «αριοφύλλι» ἀπάνω στὰ ψηλά, τὰ εὐθυτενῆ, τὰ καπακόρυφα Ἑλληνικὰ βουνά, δύον ἀγωνίζεται ἀκατάπαυτα, μέγα καὶ νύχτα, μὲ πεῖσμα, μὲ φανατισμό, μὲ ἀλύγιστο καὶ καθαρὰ διαγραμμένο πρόγραμμα ἡ Ἑλληνικὴ—ἔθνικὴ καὶ κοινωνικὴ—πρωτοπορία: τὸ ΕΑΜ.

Πρωτοπόρος ἦταν ἀπὸ τότε. Πρὶν δεκαπέντε χρόνια, ποὺ τὸν γνώρισα στὴν Ἀθήνα. Κ' ἦταν ἀκόμα νέος, κάπου 29—30 χρόνων. Μὰ τὰ σαραπέντε χρόνια, ποὺ θάχει σήμερα, θάν' ἀσφαλῶς γιὰ τὸν Πορφυρογένη, τὸν ἀκούραστο ἀγωνιστή, ἔνα φορτίο πολὺ ἐλαφρό. Προσωπικότητες σὰν αὐτὸν—τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ ΕΑΜ—σφυρηλατημένες σὲ σκληροὺς ἀγῶνες καὶ ἀνδρωμένες στὸ μεγάλο κίνημα τοῦ προλεταριάτου, δὲν αἰσθάνονται ποτὲ τὸ βάρος τῆς ἡλικίας καὶ συνεχίζουν ἄκαμπτοι ἀπὸ κάθε μόχθῳ ἢ ταλαιπωρίᾳ τὴν σφριγγλὴν νεανικὴ ζωή τους. Μπροστὰ σὲ βίση ἀφάνταστα—ὅπως τὸ βίσος τῶν εὐθυνῶν καὶ τῶν ὑποχρεώσεων ἐνδὸς ἀγώνα τόσο ἡρωϊκοῦ, δοσὶ δ πόλεμος τῶν ἔλευθερων ἀνθρώπων γιὰ τὸ σπάσιμο τῶν κοινωνικῶν ἀλυσίδων—ἡ ἡλικία, καὶ ὅταν ἀκόμα εἶναι μεγαλύτερη, χάνει δλότελα τὸ βάρος τῆς.

Ξανθός σὰν τ' Ἀπολλώνιο φῶς. Βαμμένα μ' αἷμα τὰ μάγουλά του. Τώρα, ὅπως καὶ πάντα, σκορπίει τὸ φῶς σὲ κάθε Ἑλληνικὴ γωνιά, ἀπ' τῆς ἀλήθειας τὴν φωτοπηγή, ποὺ ἀναβρύζει ἀπ' τὰ ὄλόφωτα Ἑλληνικὰ βουνά, δύον ἔχει στήσει τὸ πνευματικὸ καὶ τὸ μαχητικὸ

Σ Μ /
C Y P /
R A R E

ἔπιτελεῖσθαι τὸν τὸ ΕΑΜ. Τὸ αἷμα του, ἔτοιμο γιὰ θυσία στὸ βωμὸ τῆς πατριδός καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Τώρα δὲν είναι δ συνήγορος τοῦ πλήθους προδικασμένων ύποδίκων.
'Αλλὰ ένας ἐπίσημος συνήγορος τῶν. ἐθνικῶν, λαϊκῶν δικαίων τῆς μαρτυρικῆς Ἑλλάδας καὶ ένας δημόσιος κατήγορος τῶν προδοτῶν τοῦ λαοῦ, τῶν δολοφόνων τοῦ λαοῦ καὶ τῶν τυράννων—ξένων καὶ ντόπιων—τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ ἔχει ἐπίσημη θέση στὸ μεγάλο Λαϊκό Δικαστήριο, ποὺ τιμωρεῖ τοὺς ἐγκληματίες ἀποφασιστικὰ κι' ἀμείλικτα, περιφορουράντας τὰ κυριαρχικὰ λαϊκὰ δικαιώματα καὶ ἀψηφώντας κάθε κίνδυνο.

Τότε, τό 1929—30, ήταν άπλας στρατιώτης τῆς Ἰδέας. Τώρα, ή λαϊκή ἐμπιστοσύνη, ἐκτιμώντας τὴ μόρφωση, τὴ μαχητικότητα καὶ τὸ δργανωτικό τὸν πνεῦμα, τὸν ἀνέβαση στὸ ὑψος τοῦ σημαιοφόρου μᾶς μεγάλης Ὀργάνωσης—τοῦ ΕΑΜ—ποὺ συγκεντρώνει δλα τὰ μαχητικὰ, τὰ φιλελεύθερα καὶ προοδευτικὰ στοιχεῖα, τὰ γνήσια ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς λαϊκῆς θέλησης.

Είνα άληθεια, πάς σπάνια συναντιόμουνα μὲ τὸν Πορφυρογένη. Καὶ πάντοτε σχεδὸν μὲ τὸν Νίκο Κατηφόρο, τὸν συγγραφέα τοῦ «Οσο κρατάει τὸ σκοταδί» καὶ τῆς «Πιάτσας». «Εμεινε δύως ἀνεξῆτηλη στὴ μνήμη μου ἡ αὐντηρὴ σοβαρότης τοῦ νέου ἐκείνου, τοῦ λειτουργοῦ τῆς Θεμίδος, ποὺ κατάντησε κάτω ἀπὸ τὶς σύγχρονες συνθῆκες Θέμις ἀθέμιτη.

Αιγαίοιλητος, ἀλλὰ ἐπιγραμματικὸς στὴ φρασεολογία του, θετικὸς στὴ σκέψη καὶ πλουτισμένος μὲ τὴν εὐτροφία ἐνὸς μυαλοῦ μὲ ἀνικητὸ πνευματικὸν δρίζοντα, ἔδινε τὴν ἐντύπωση ἐνὸς νέου, ποὺ γέρασε πρό-
ωρα μὲς τὸ στοχασμό. Μά πόσο σπανθρεοβολοῦσε τὸ ωρίμο πνεῦμα του
στὴ λακωνικὴ διαιλία του.

Ψύχραιμος, σὰ «φλεγματικὸς» μπορῶ νὰ πῶ—μ' δὲ ποὺ μὲς τὶς φλέβες του κυλοῦσε τὸ γνήσιο Ρωμέϊκο αἷμα—εἶχε σὰν πανοπλία χαρακτηριστικὴ τὴν Ὀλύμπια γαλήνη. Ἡ μάζα γύρῳ του μποροῦσε νὰ ξεσπᾶ σ' αὐθόρυμητες ἐκδηλώσεις δργῆς καὶ ἀγανάκτησης. Αὐτὸς διατηροῦσε τὴ σκόπιμη ὄσο καὶ σοφὴν ἀταραξία του.

Θυμᾶμαι κάποιο ἐπεισόδιο, ποὺ μοῦδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ θαυ-
μάσω μιὰ ἀποκάλυψη : τὴ σοφὴ ψυχραιμία καὶ τῇ γαλήνᾳ σύνεση
τοῦ Πορφυρογένη. Εἶν' ἔνα ἐπεισόδιο, ποὺ ἀποτελεῖ γιὰ μένα προ-
σωπικὴ ἀνάμνηση, γιατὶ συνδέεται μὲ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐπανα-
(Ἔ συνέχεια στὴν προτελευταία σελίδα)

“ΑΛΤ ! ΚΑΙ ΛΙΘΟΒΟΛΩ”.

ΙΔΑΡΟΤΡΑΓΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΓΕΛΑΕΙ κανείς, γελάω καὶ γώ, γελάει τὸ Σύμπαν, γιὰ τὰ παλιὰ τὰ παραμύθια. Μὰ ἔλα ποὺ σ' ἀνοίγουνε σὰ σφήνες τὸ μυαλό καὶ σοῦ φυτεύουν τόσες ώμορφες ἰδέες! Εἶναι καιρός ποὺ ζήλευα ἐκεῖνο τὸ ζευγάρι: Τὸ Δευκαλίωνα καὶ τὴν Πύρρα. Ἀντὶ νὰ ἴδρωνουν καὶ ν' ἀγιομαχοῦν ἔνα ἐνιάμηνο γιὰ νὰ φέρουνε στὸν κόσμο ἔνα μιξιάρικο, κλαψιάρικο κουτσούβελλο, ἀφήσανε τὸν ἔρωτα γιὰ τὸ κρεβάτι τους καὶ βγήκαν ἔξω στὸν κάμπο, στὰ βουνά, νὰ σεργιανίσουν. Καὶ σεργιανίζοντας νὰ πλάσουνε τὸν κόσμο!

Εῦκολα πράματα. Σκύβει αύτός, σκύβει κ' έκεινη, βουτούνε πέτρες διό χάμω, τις πετάνε πίσω τους καὶ... σ' ἔνα δευτερόλεπτο ή πέτρα παίρνει «σάρκα καὶ ὀστᾶ». «Οσο μικρή κι' ἄν εἰναι, ὅρθωνεται σὰν ἄντρας ἡ σὰ Θηλυκό, μὲ πόδια, χέρια, μάτια καὶ κοιλιά. Προπάντων μὲ κοιλιά, γιατί ἀπό τὸν πολύ παλιό καιρό τὸ «χτήνος—ἄνθρωπος» ἐρχότανε σ' αὐτή τὴ σφαῖρα γιὰ νάτρωε!

Τὸ παραμύθι δὲν ὀμιλεῖ περὶ ἐγκεφάλου. Μὰ βάζω στοίχημα πῶς δὲν εἶχαν ἐγκέφαλο οἱ λιθογέννητοι συνάνθρωποι. Ἀλλιώτικα, δὲν θάχε τόσα χάλια σήμερα καὶ σ' ὅλους τοὺς αἰθνες ποὺ τὸ σκάσανε στὸ χάος τῆς ἀνυπαρξίας. Δὲ θὰ δεχόνται, τὰ «ἄπτερα δίποδα», νὰ κουβαλᾶνε στὸ σβέρκο καὶ στοὺς ὅμους των τ' ἀνθρώπινα μαμμούθ, πού υπάρχουν μόνο γιὰ νὰ καταβροχθίζουνε τὸν ὄχλο, νὰ πίνουν μὲ τὴν ἡσυχία τους τὸ αἷμα του καὶ νὰ ζητοῦνε ἀκόμη νὰ τοὺς βγάζουν τὸ καπέλλο!

Μά δπως καὶ νᾶναι, αὐτὸς ὁ μῦθος ἄνοιξε μὲν μιὰ σφήνα τὸ μυαλό μου, καὶ φύτεψε στὸ κέντρο μιὰν ἰδέα. Μπορεῖτε νὰ γελάσετε μ' αὐτή. 'Αλλὰ γιὰ μιὰ στιγμὴ μονάχα. "Οσο νόρθει κ' ή δικῇ σας ή σειρά. "Αν είστε θεοφοβούμενοι, τσακίστε τὴ σπονδυλική σας στήλη καὶ τὰ γόνα σας, κάνετε τὸ σταυρό σας, ἐτοιμάστε τὰ μπογαλάκια σας καὶ περιμένετε τὴν ὥρα, ποὺ μ' ἔνα πετροβόλημα θὰ τραβήξετε στὸ διάβολο.

Αρχίζω. Μόνος. 'Ολομόναχος. Μά πολυκέφαλος, πολύποδος. Καὶ μὲ χιλιάδες χέρια. Τέρας θεσπέσιο, ποὺ μὲς τὰ στήθεια του ἀνάβει ἡ κόλαση μ' ὅλη τὴ φατιά της. Εἶμαι δὲ Λαός. Κ' είλμαι ἡ ἐνσωμάτωση τοῦ μίσους, τῆς ἱερῆς ὄργῆς τοῦ ἀδικημένου. Κινοῦμαι ἀλματικὰ μέσα στὴ νύχτα, κι' ὁ 'Εωσφόρος τρέμει στριμωγμένος μέσα στ' ἀπολιθώματα τοῦ ύποχθόνιου κόσμου του. Τὰ βήματά μου ἀντιλαλοῦν μέχρι τ' ἀστέρια. Καὶ βλέπω τὸ ρωμαντικὸ φεγγάρι, τὸ δορυφόρο τοῦ ἄξονα τῆς γῆς, ποῦναι

κωντέρερα σὲ μένα, χλωμό, χλωμότερο ἀπ' τὴ σκέψη τῶν ποιητῶν π' ὅλα τὰ βλέπουν κίτρινα, λιπόθυμο ἀπὸ φρίκη, πιὸ λιπόθυμο ἀπ' τὴν πρωτάρα ἐρωτευμένη, τὴ σφραγισμένη στὰ χειλῆ ἀπὸ τὸ πρῶτο φιλὶ τοῦ πρώτου τῆς σκορδόπιστου. Καὶ βλέπω τὴν Ἀφροδίτην ν' ἀναδύεται μὲς τὸν αἰθέρα γυμνὴ σὰν παλλακίδα τῶν ἄστρων, νὰ κάνει τοῦμπες στὸ Κενό καὶ νὰ κραυγάζει: «Ἐλεος! Ἐλεος!».

— “Ἄλτ! καὶ λιθοβολῶ, τῆς ἀπαντῶ.

Κι' ἀνοίγω ἑκατομμύρια μασέλλες γιὰ νὰ γελάσω πιὸ πλατὰ κι' ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο «γε ἀγραφικό» πλάτος τοῦ οὐρανοῦ.

Βλέπω τὸν “Αρη τὸν αἴμοχαρη, τὸν πολεμόχαρο, καὶ μούρχεται νὰ τοῦ βαρέσω καρπαζίες. Τόσο γενναῖος πολεμιστής, κατενδναὶ τῷρα τόσο κυρτωμένος, σὰ νᾶπεσε ἀπὸ πάνω του δλο τὸ βράρος τῶν θυμάτων του σ' δλα τὰ χρόνια τῶν πολέμων! Φτούσιου, κανάγια! Καρπαζίες δὲν καταδέχομαι νὰ δίνω. Θὰ σὲ λωντσάρω, ναί, θὰ σὲ λυντσάρω, σὰ φτάσῃ ἡ ὥρα σου καὶ σένανε!

Εἶπα ν' ἀρχίσω ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. “Οσοι ἀπομένουν μᾶς κρυψάτε τὸν πολυκέφαλο κορμό μου, θὰ ξαπλωθοῦν μὲν μιὰ πάτερα ἀνάσκελα στὸ χῶμα καὶ θὰ μουντζώνουν τὰ παλιά τους μεγαλεῖα, ἐνῶ θὰ σπαρταροῦν μέσα στὸ ρόγχο τοῦ θανάτου.

“Εμπρός, λοιπόν. Τὸ παραμύθι βάζει τὸ ζευγάρι τῶν προγόνων μας νὰ ρίχνει πέτρες πίσω του. ‘Η ιστορία προστάζει τὸ λαϊδ, νὰ ζωντανέψει ζνάποδα τὸ μῆθο. Σκύβω, κι' ὀπλίζονται τὰ χέρια μου μὲ πέτρες. Καὶ τίς πετάω μπροστά.

— “Ἄλτ! καὶ λιθοβολῶ. Ποιὸς εἶσαι σύ;

— Τὸ σύγχρονο Μαμμούθ. Μὲ μεταλλεῖα καὶ ἔργοστάσια. “Ἐνας Μινώταυρος στῆς γῆς τὰ σπλάχνα, σὲ βοηθᾶ νὰ παχαίνω καὶ νὰ χωνεύω σάπια κρέατα. Χιλιάδες «σκλάβοι» (ἔτσι τοὺς λένε, μά δὲν τὴν δέχομαι τὴ λέξη, ἀφοῦ γιὰ μένα εἶναι ἐλεύθεροι νὰ πεθάνουν), χιλιάδες «εὔεργετημένοι» ἀπ' τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν καλωσύνη μου, ἀφήνουν χέρια, πόδια καὶ πλεμόνια στὴν Ιερὴ στομάκλα τοῦ Μινώταυρου. Τὶ νὰ τοῦ κάνω τοῦ χτηνοῦ μου; Νὰ τοῦ χαλάσω τὸ χατίρι; Μιὰ κι' εἶναι ἀνθρωποφάγο τὸ κακόμιρο, πρέπει νὰ θρέφεται μὲν σάρκες, ποὺ ἐπὶ τέλους δὲν δίξιζουνε πολύ. Τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια καὶ τὰ δάχτυλα φιλοτιμοῦμαι, φίλε μου, καὶ τὰ πληρώνω πάνω στὴ διατίμηση. Μά τὸ χτηνό μου δὲν χορταίνει μὲν τὰ ψέματα. Μπά! “Ἐνα δάχτυλο; “Ἐνα χέρι; “Ἐνα πόδι; “Ἐνα πλεμόνι; Οὕτε γιὰ μεζέ! Οὕτε γιὰ μυρωδιά! Καὶ σὰν τὸ κῆτος τοῦ Ἰωνᾶ—ὅχι θαλάσσιο, μά ὑποχθόνιο—ρουφάει μενομίδες μίαν· ἀγέλη σκλάβων. Καὶ πέφτει ν' ἀποκοιμηθεῖ μισῆ-μιάν ὥρα, γιὰ νὰ χωνέψει τὴ μερίδα του. Γ' αὐτὰ—μεγάλο ἀς εἶναι τὸνομα τοῦ ‘Ψύστου—δὲν ὑπάρχει διατίμηση. Κ' ἔτσι, δὲν ἔχω τὴ σκοτούμρα νὰ μετράω λεφτά γιὰ παλιοτόμαρα. Τὶ θὰ γινόμουνα, παιδί μου, ἀν μοῦ φορτώ-

νανε τὸ βάρος νὰ πληρώνω κι' δσους πεθαίνουν καθημερινά ἀπὸ τὸ χτικιδ κι' ἀπὸ τὰ βάσανα; Δὲ θᾶφταναν οἱ καταθέσεις μου στὶς Τράπεζες, καὶ θὰ ζητοῦσα δανεικά! Κοιτᾶς καὶ τὰ φουγάρα μου; Καπνίζουν, δλο καπνίζουν. Εἶναι καμπόσοι φοιρνοὶ ἀγαπητέ μου, καὶ ψήνουμε ἀνθρώπινες σάρκες. Δὲν τὶς δοκίμασες ποτέ σου; “Α! εἶναι νόστιμες! Μόνο τὴν κνίσσα τους νὰ νιώθεις στὰ ρουθούνια σου, μεθᾶς ἀπὸ ἡδονή! ”Ασε τὶς πέτρες, ποὺ κρατᾶς στὰ χέρια σου, κ' ἔλα νὰ σ' ἀνεβάσω στὰ φουγάρα μου γιὰ νὰ μεθύσεις ἀπ' τὴν κνίσσα.

— Κατάλαβα! Ζητᾶς νὰ μ' ἀγοράσεις. Μά δὲν πουλιέμαι. Ήταν καιρὸς καὶ πέρασε. Ξύπνησα πιά. Καὶ δὲν ξανακοιμάμαι. Θὰ κοιμηθεῖς τὸν υπὸ τὸν ἀξύπνητο. Πάρ' τηνε, καὶ καλό σου κατευόδιο!

Βρίσκω τὸ στόχο μὲ τὸ πρῶτο. Ἄλλα καὶ μὲ κλειστὰ τὰ μάτια, θὰ πετύχαινα. Τέτιο μαμμούθ, μὲ τόσες διαστάσεις, ἀκόμη καὶ τυφλοὶ θὰ τὰ κατάφερναν νὰ τὸ βαρέσουν στὸ κεφάλι ἡ στὴν κοιλιά.

— “Ω! δὲν μεθάω ἀπ' τὸ φουγάρο. Μεθῶ ἀπό ἐνθουσιασμὸ κ' ίκανοποίηση. Καὶ προχωρῶ. Πάντα μπροστὰ οἱ πέτρες. Κι' ὄχι πίσω, σὰν στὸ παλιὸ τὸ παραμύθι. Τ' ἀκοῦς; Πρέπει νὰ βλέπεις τὶ βαρᾶς, γιὰ ν' ἀλαλάζεις ἀπὸ ἔωφρενη χαρά.

Ξαίρεις τὶ γλύκα ποῦχει τὸ λυντσάρισμα; Εύλογημένη ἄς εἶσαι, δη γῆ, π' ὅλα σ' τὰ πήρανε, ἀλλὰ μᾶς ἄφησαν ἐλεύθερες τὶς πέτρες σου. Κ' ἔχεις ἀμέτρητες. Μεγάλο τὸνομά σου!

— “Ἄλτ! καὶ λιθοβολῶ. Ποιὸς εἶσται σύ;

— ‘Ο ἔμπορος τῆς πατρίδας.

— “Α! σὲ ξαίρω. Διαβάζω κιόλας στὴν πλατιὰ περγαμηνή σου, στὸ ζαρωμένο μέτωπό σου, τὸ σωτήριο σύνθημα σας : «‘Η δλοι νὰ πεθάνετε ἡ δλοι νὰ σωθοῦμε». Φουσκώνεις σὰν ἀσκὶ, καθὼς μιλᾶς περὶ «πατρίς». Καὶ κατακλύζουνε τὰ σάλια σου τὸ πόπολο. Τὶ τοὺς πουλᾶς; Ρητορικά σχήματα, ἀναγούλες, σαπουνόφουσκες. Καὶ τ' ἀγοράζουνε «τοῖς μετρητοῖς»; ‘Αμ δά; Αὐτὸς μᾶς ἔλειπε ν' ἀνοίγουμε λογαριασμούς καὶ γιὰ τὴν Ιερὴ πραματιὰ μας, ποὺ ἔχει τόση ζήτηση! Κάποιοι, ἀπὸ τὴ γαλαρία—ἄχ αὐτῇ ἡ αὐθάδης γαλαρία!—σοῦ φωνάζουν: «Καὶ τὶ προσφέρεις ἔσυ γιὰ τὴν πατρίς?» «‘Απορία ψάλτου βῆγδ». Στέκεται ψαροκόκκαλο στὸ μελίρρητο λαρύγγι σου, καὶ γίνεσαι «ἀφωνότερος ίχθύος». Χά χά χά χά! Γελάει κανεὶς, γελάω καὶ γώ, γελάει τὸ Σύμπαν. Εἶσαι παλιάτσος. Κ' εἶσαι μασκαρᾶς. Δὲν ἔχει τόπο γιὰ τὸν λόγου σου στὴ Γῆ. “Αει, λοιπόν, καὶ σὺ στὰ ‘Ηλύσια νὰ ρητορεύεις γιὰ τὸν Παρθενῶνα, π' ἄν εἶχε αὐτὶὰ καὶ σὲ γροικοῦσε, θὰ σωριαζότανε ἀπὸ πάνω σου. Πάρ' τηνε, καὶ καλὸ ταξίδι στὰ ‘Ηλύσια.. “Η δλοι νὰ πεθάνετε ἡ δλοι νὰ σωθοῦμε!

Πάει κι' αὐτός. «Τρώγοντας ἔρχεται ἡ ὅρεξη». ‘Ορκίζομαι σὲ δλους τοὺς Θεούς, πώς δὲν ἐγλέντησα ποτέ μου τόσο νό-

στιμα!

— "Αλτ! και λιθοβολω. Ποιδς είσαι σύ;

— 'Ο εμπορος τής θρησκείας.

— Σὲ ξαίρω. Είσαι, πανάγιε ιερόσυλε, δίδυμος ἀδελφός τ'
ἄλλου παλιάτσου, ποὺ λύντσαρα πρωτύτερα. Κάνεις χρυσές
δουλιές πουλώντας χοίρους—δχι περιστέρια—στὸν περίβολο τῆς
ἐκκλησιᾶς. Κι' ἀναστενάγματα. Και μακριές «μετάνοιες»—έσυ ὁ
ἀμετανόητος ληστής—κορδώματα κ' υποκρισίες μές τὸ ναό.
Ξαίρεις τὶ λέω; "Αν δὲ Χριστὸς ξανακατέβαινε στὴ γῆ, θάρπαζε
τὸ φραγγέλιο, δπως τότε, και θὰ σοδσπαζε τὰ κόκκαλα. Σὲ τι-
μωρῶ στὸν τόπο του. Πάρ' τηνε καὶ.... καλὸν Παράδεισο !

Χορεύουν ἄγγελοι στὸν οὐρανό. Κι' δὲ Ἐωσφόρος, κοιτάζον-
τας τὴν πέτρα, ποὺ σὰ στρουθάκι ρίχνει χάμω τὸν γιγάντιο Γο-
λιάθ, σκάζει στὰ γέλια. Χά χά χά! Γελάει κανείς, γελάω και
γώ, γελάει κι' δ "Άδης.

— "Αλτ! και λιθοβολω. Ποιὰ είσαι σύ;

— 'Η μαντάμ Φαγάνα. Ἰδιοκήτρια πανσιόν. Μεγάλο πρό-
σωπο. Ἀριστοκράτες, τραπεζίτες, ταγματάρχες, λοχαγοί, κάθε
φυλῆς και κάθε γλώσσας, καλόγηροι κ' ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησιᾶς,
γερο-σαλίγκαροι, παλίμπαιδες, περνοῦν ἀπὸ τὰ χέρια μου. Και
τοὺς διοχετεύω στὰ σαλόνια μου, στὶς κάμαρες μὲ τὰ ροδόχρω-
μα ἀμπαζούρ και τοὺς πελώριους καθρέφτες. Τίμια πράματα.
Ἐνοικιάζω, κύριε, τὸ στομάχι μου. Κ' ἔχω μεγάλο στομάχι,
ἀφοῦ χωνεύει τόσες προστυχίες, τόσα καπρίτσια. "Οθε περνῶ,
τσακίζονται νὰ μοῦ φωνάξουν «καλημέρα». "Αν ἥθελα νὰ βάλω
κάλπη, θὰ μ' ἔβγαναν και βουλευτίνα. Μά... δὲ μὲ ξαίρετε, λοι-
πόν; Φιλοξενῶ και τ' ἄλλο φῦλο, τ' ὡραῖο φῦλο, δχι τ' «ἀδύ-
νατο» γιατὶ τὰ θηλυκά ποὺ κουβαλάω είναι πανίσχυρα. Μπο-
ροῦν νὰ ρίξουν και κυβέρνηση! Παρθένες, μιξοπαρθενες, ἀφρό-
κρεμες τῆς κοινωνίας μας, μεγάλες κληρονόμες, δικτατορίνες
γαιδάρων, σύζυγοι ἀνδρῶν μὲ χρυσαφένια περικεφαλαία, χα-
μούρες, ποὺ περνοῦνε γιὰ ύψηλότητες, κορίτσια, δουλικά, ποὺ
ἔγω τὰ μπάζω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς ύπηρεσίας ἀλλὰ ίσοπεδώνουν-
ται σὲ λίγο μ' δλη τὴν ἄλλη πελατεία γιὰ νὰ ξεπέσουν υστερα
στὰ χάνια και στὶς γνωστές σους βρωμογειτονίες,—δλος αὐτὸς
ὁ ωραῖος κόσμος—πηγαινοέρχονται, κρυφά και φανερά, γλεν-
τοῦν τὰ νιάτα και τὰ γηρατιά τους και....

— Και θὰ σοῦ στήσουν ἀνδριάντα δταν πεθάνεις. Πάρ' τηνε,
λοιπόν, μαντάμ Φαγάνα, γιὰ νὰ γνωρίσεις γρηγορώτερα τὴ
Δόξα!

— Αηδία! Σκατά και πτωμαῖνη! Ἐλάτε, κύριοι, καμαρῶστε τὸν
πολιτισμό σας. Νὰ σᾶς ρωτήσω πῶς μπορεῖ νὰ λέγεται «πολιτισμένη»
μιὰ κοινωνία μὲ τέπους ἐκπροσώπους σὰν τὸν Μαμμούθ, τὸν σαλ-
τιμπάγκο τῆς «πατρίς», τὸν ιερόσυλο και τὴ μαντάμ Φαγάνα ;

Δὲ θὰ ρωτῶ, δὲ θὰ ρωτῶ. 'Αρχίζ' ή «κατὰ μέτωπον ἐπίθε-

ση». Χτύπα δεξά, χτύπα ζερβά. Μπροστά και πίσω. Βροχὴ ἀπὸ
πέτρες νά σπέρνουνε μὲ πτώματα τὴ γῆ. Εἶμαι ό λαός. Κ' είμαι
ή ἐνσωμάτωση τοῦ Μίσους, τῆς ιερῆς δργῆς τοῦ ἀδικημένου.

· · · · ·
'Αγάπη! "Ολες τὶς δρες τοῦ δλέθρου, σὰ βρύση μ' ἔνα γάρ-
γαρο νερό, κελάρυζες και τόνιζες τὸν ύμνο τῆς ζωῆς στὴ σκοτει-
νὴ κοιλάδα τοῦ θανάτου. "Ψωσε τὸ τραγούδι σου ὃς τ' ἀστέ-
ρια, και ζωσε τὴν ψυχή μου μὲ τὶς νότες σου. Νὰ γαληνέψω
σὰν τὴ μουσική σου. Νὰ γίνω ἀνάερος σὰν τὴν ἀπαλότατη πνοή
σου. Νὰ γίνω δυνατὸς σὰν τὴ διαύγεια και τὴν καλωσύνη σου.
Είναι γεμάτη ή γῆ μὲ πέτρες. Δὲ θὰ τὶς ρίξω πίσω μου—σὰν στὸ
παλιό τὸ παραμύθι—γιὰ νὰ πλασθεῖ ό καινούργιος κόσμος. Θὰ
τίζεμαζέψω και θὰ κτίσω τὴ ζωή, θὰ ξανακτίσω τὴ ζωή, πύργο
πανύψηλο κι' δλόφωτο, ποὺ θὰ φωτίζει και τὸν ήλιο.

ΜΟΝΙΑ ΟΓΩΣ

· · · · ·
'Απλόχερα σοῦ δόθηκα, ως ζωή,
μ' δλο τὸ πάθος ἐκείνου ποὺ πιστεύει.
Κορυδαλλός σ' ἐξυμνούσα τὴν αύγη,
κ' ἵσκιος τὸ βράδι χανόμουνα στὰ ἐρέβη.

· · · · ·
Μὰ και στὴν ἄβυσσο, μὲς τὴ σκοτινειὰ,
σὰν ἀστρο ἀνθούσα κ' ἔλαμπε ή κραυγή μου:
«Στὸ Σύμπαν δὲν υπάρχει ἄλλη γωνιὰ
πιὸ ποθητή κι' ἀνώτερη ἀπ' τὴ γῆ μου».

· · · · ·
Σὲ κέρασα τὸ νέκταρ τῶν Θεῶν,
μοῦ κέρασες χολή, πικρήν ἀλόη.
Σοῦπα νὰ μοιάσω τὸ κῦμα τῶν ἀνθῶν,
μὰ ἀκινητῶ στὸ λιοπύρι ἀνθούσα χλόη.

· · · · ·
Φύσα μιὰ νύχτα, ως ζέφυρε, κ' ἔγω,
βαθύριζο πλατάνι θὰ φουντώσω.
Σὰν κῦμα ἀνθῶν στὸ πέλασ θ' ἀνεβῶ,
και μάχη μὲ τὸ σίφουνα θὰ δώσω.

('Απὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογή μου; «ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ»)

Ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΚΑΙ Η 9η ΙΟΥΛΙΟΥ

B' (τελευταίο)

Σε ήλικια 29 χρονών, τὸ 1882, ἐτύπωσε τὴν πρώτη του ποιητική συλλογὴ, τὴν «Ἄσθενής Λύρα», ἀφοῦ στὸ μεταξὺ ἔγινε γνωστὸς ὡς ποιητὴς ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς «Σαλπιγγαῖ», ποὺ ἔβγαζε ὁ Στυλιανὸς Χουρμούζιος κι' ἀφοῦ ἐπέρασε ἀπόδιαφορες περιπέτειες, ταξιδεύοντας στὴν Ἰταλία γιὰ νὰ γίνει ζωγραφος καὶ παίρνοντας μέρος ὡς ἐθελοντὴς στὸ Θεσσαλικὸ κίνημα.

Ἡταν ἀληθινὰ ἀσθενῆς ἡ «Ἄσθενής Λύρα» του, μ' ὅλο ποὺ διακρίνεται σ' αὐτὴ τὸ γόνιμο ποιητικὸ ταλέντο καὶ διαφαίνεται ἡ γνήσια ποιητικὴ διάθεση. «Ισως τὰ πρότυπα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη—τὰ ρωμαντικὰ καὶ καθαρεβουσιάνικα—ἴσως ἡ γλῶσσα, ἡ μικτὴ δημοτικὴ κ' ἡ καθαρεύουσα, ποὺ ἀποδείχτησαν ἀδύναμα ἐκφραστικὰ δργανα στὴν ποίηση, ίσως ἀκόμη καὶ τὸ γεγονὸς πὼς δ Βασίλης Μιχαηλίδης στὴν προσπάθειά του ν' ἀνακαλύψει τὸ δικό του δρόμο εἰχε κακοὺς ὀδηγητὲς ἐμποτισμένους μὲ τὸ ἀφιόνι τοῦ σχολαστικισμοῦ καὶ τοῦ λογιωτατισμοῦ, εἰχαν στενέψει τὸν ποιητικὸ του δρίζοντα καὶ τὸν περιωρίσανε σὲ μιὰ κοινότοπη στιχουργία, φωτισμένη ὡς τόσο μὲ ἀρκετὲς ἐκλάμψεις. Κι' ὅμως ἡ «Ἄσθενής Λύρα» θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἡ προπατρία του ποιητὴ ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψη. Γράφοντας τὰ ρωμαντικὰ καὶ θυμοσοφικὰ αὐτὰ τραγούδια ἔξασκήθηκε στὸ στῖχο, στὸ μέτρο καὶ στὴ ρίμα. Κι' ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ, πὼς ἀπὸ τότε ξεχωρίζει ὡς μάστορης του στίχου, μ' ὅλο ποὺ ἔχει χασμωδίες καὶ ἄλλα τεχνικὰ λάθη.

Ἡ «Ἄσθενής» του ὅμως «Λύρα» περιλαμβάνει καὶ μιὰ δύναμη ἐλπιδοφόρα. Φωτίζεται ἀπὸ μιὰ λάμψη, ποὺ μᾶς δείχνει τὸν μελλοντικὸ—τὸν καθαρὰ ἀντιπροσωπευτικὸ—δρόμο τοῦ ποιητῆ: «Ἡ Τοκογλυφία», ποῦναι γραμμένη στὴ ντοπιολαλιά μας κι' ὡς ποίημα ἔχει δυνατὴ πρωτοτυπία κι' ἀξία καλλιτεχνική, δημοσιεύεται σ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ. Εἶναι τὸ πρῶτο του τραγούδι, ὃπου μὲ τρόπο ἥθογραφικὸ καὶ καυστικὴ σάτιρα μαστιγώνει τὴν κοινωνικὴ ἀδικία, σκιτσάρει μὲ ὄδρές, ἀληθινές γραμμὲς τὸν Κύπριο Σάülωκ καὶ φανερώνει πόσο αἰσθάνεται τὸ δράμα τῶν ταπεινῶν καταφρονεμένων». «Ἡ συμπόνια του στὴ φτωχολογιὰ ἐκφράζεται ἀργότερα καὶ σ' ἄλλα του ποιήματα. Καὶ τὸ πρῶτο ἔκεινο ἰδιωματικὸ τραγούδι ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἐκτίμηση τοῦ ὄλου ἔργου τοῦ B. Μιχαηλίδη, ὅχι μονάχα γιατὶ εἶναι ἡ πρώτη δοκιμὴ του νὰ ἐκφρασθεῖ μὲ τὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ τόπου μας, ποὺ φυσικὰ τὴν ἔνιωθε βαθιά, μὰ καὶ γιατὶ ἡ πρώτη αὐτὴ ἐκδήλωση ἔχει τὴ σφραγίδα τῆς ἀρτιότητας τόσο στὴ σύλ-

ληψη, στὴν παραστατικότητα, στὴν ἀρχιτεκτονικῇ, στὴ μορφὴ γενικὰ ὅσο καὶ στὸ περιεχόμενο. Ἀξιοπρόσεχτη καὶ βαρυσύμαντη λεπτομέρεια, εἶναι πὼς ἔφθασε δ ποιητὴς σ' αὐτὸ τὸ καλλιτεχνικὸ ἀποτέλεσμα χωρὶς νὰ ἔχει ἀξιόλογα πρότυπα ἰδιωματικῆς ποίησης, ἐκτὸς ἀπ' τὰ δημοτικά, λαϊκὰ τραγούδια μας.

«Ἀν δ Βασίλης Μιχαηλίδης γενιάτανε καὶ ζοῦσε στὴν Ἐλάδα, πολὺ νωρὶς θὰ ἔνιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσει τὸν πλούσιο ἐσωτερικὸ του κόσμο καὶ τὴν πολύμορφη ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία του μὲ τὴ Δημοτική, τὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Γιατὶ, ἔγω τούλαχιστο, δὲν ἔχω καμμιὰ ἀμφιβολία, διτὶ ἡ προσφυγὴ του του στὴν Κυπριώτικη ἰδιωματικὴ γλῶσσα, μετὰ τὶς πρῶτες του ἀπόπειρες νὰ ἐκφρασθεῖ μὲ τὴν Καθαρεύουσα ἡ τὴν ἑρμαφρόδιτη «μικτή», δὲν ἥτανε τυχαία. «Εγινε, ἀσφαλῶς, ἀπὸ ἀνάγκη ἐσωτερική. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἡ Δημοτικὴ δὲν ἥτανε τόσο γνωστή, ἔξαπλωμένη καὶ καλλιεργημένη ἐδῶ στὸν τόπο μας. Σήμερα, δοι τὴ διδάχτηκαν, τὴ μελετήσανε στὰ λογοτεχνικὰ ἔργα καὶ τὴν ἀφωμοίωσαν ὡς πανελλήνια γλῶσσα, ἀπέκτησαν τὴν ἱκανότητα νὰ τὴν χειρίζωνται δημιουργικὰ σὰ γλῶσσα ὀλότελα δικῆ τους — ἀδιάφορο ἀν στὸ σπίτι τους καὶ γύρω τοκς ἀκοῦνε διαρκῶς τὴν Κυπριώτικη διάλεκτο, τὴν ἀρκετὰ ἐκφυλισμένη καὶ νοθευμένη ἄλλωστε. Ἄλλα στὰ χρόνια τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη ἥταν ἀδύνατο ἡ δυσκολώτατο νὰ γίνει κάτι τέτιο. Κ' ἔτσι, ἀπόμενε γι' αὐτὸν ὡς μόνη διέξοδος τὸ πλέριο ἀγκάλιασμα τῆς Κυπριώτικης. Κ' ἐπέτυχε δουλεύοντας μὲ τὴ ντοπιολαλιά μας ὡς ἐκφραστικὸ δργανο, γιατὶ τὴν αἰσθανότανε ἀπόλυτα. Τὸ ὕδιο ἔχει συμβεῖ μὲ τὸν Λιπέρτη, μ' ὅλο ποὺ τὴ χρησιμοποίησε πολὺ ἀργότερα καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἐποχὴ—μετὰ τὸ 1915—ποὺ ἡ Δημοτικὴ εἶχε πολλοὺς σημαιοφόρους καὶ στὴν Κύπρο, κι' ὅλοι οἱ νέοι μας τότε λογοτέχνες—ἀκολουθώντας τὰ πανελλήνια φιλολογικὰ ρεύματα—ἔγραφαν στὴν Πανελλήνια ζωντανὴ γλῶσσα. Ὁ Λιπέρτης, ἀρκετὰ ἡλικιωμένος μέσα στὴ σφριγγὴ ἀνθιστὴ τοῦ καρποφόρου δέντρου τῆς Δημοτικῆς, προσκολλημένος καὶ καθηλωμένος στὴν Καθαρεύουσα κι' ἀνίσχυρος νὰ προσανατολισθεῖ στὶς νέες λογοτεχνικὲς ζυμώσεις, δὲν μποροῦσε μὲ κάποια ἐλπίδα ἐπιτυχίας—ἐπιτυχίας, ποὺ θὰ τὸν ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποιητές μας—νὰ γράψει στὴ Δημοτική. Γιατὶ; «Ἀπλούστατα γιατὶ τοῦ ἥτανε ἔνη καὶ δὲν τὴν ἔνιωθε δσο τὴν Κυπριώτικη. «Ωστε κι' αὐτὸς ἀπὸ ἀνάγκη ἐσωτερική — δπως ἀργότερα κ' ἔνας νεώτερος ἰδιωματικός μας ποιητής, δ Παύλος Λιασίδης — ἀκολούθησε τὸ δρόμο, ποὺ πρωτάνοιξε δ Βασίλης Μιχαηλίδης, δημιουργώντας μιὰν ἰδιωματικὴ ποιητικὴ παράδοση,

Εἶναι γνωστὸ, πὼς ἡ ἐπιτυχία τοῦ Λιπέρτη καὶ ἡ πλατιά ἀπῆχηση ποὺ εἶχε τὸ ἔργο του, ἐσπρωξαν ἀρκετοὺς ἀπὸ τοὺς νέους ν' ἀκολουθήσουν τ' ἀχνάρια του. Καὶ βλέπαμε, εἴτε στὸν Τύπο εἴτε σὲ βιβλία, διάφορες ἀναιμικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν καθιέ-

ρωση τῆς Κυπριώτικης ως ποιητικής γλώσσας. 'Αλλά αύτοί δέν
ένεργοισαν ἀπό ἀνάγκη ἐσωτερική. Μόνον ἀπό μίμηση καὶ μό-
νον ἀπό τὴν ἐσκεμμένη πρόθεση νὰ συνεχίσουν ἐνα δρόμο, ποὺ
οἱ κορυφαῖοι μας Ἰδιωματικοὶ ἔχουν διανύσει καὶ φθάσανε στὸ
τέρμα του, ριχτήκανε στὴ μάταιη αὐτὴ ἐνασχόληση. "Ετοι ἔξη-
γεῖται κ' ἡ πανηγυρικὴ ἀποτυχία τους, ποὺ ἐπὶ τέλους τοὺς ἀνάγ-
κασε—ἐκτὸς ἀπόμια ἥδυδ ἔξιαρέσεις—νὰ ἐγκαταλείψουνε τὸ στῖχο
ἡ νὰ στραφοῦν πρὸς τὴ Δημοτικὴ.

'Υποστήριξα κι' ἄλλοτε, πῶς ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης καὶ ὁ
Λιπέρτης ἔχουνε ἔξαντλησει δόλο τὸ περιθώριο ποιητικῆς δη-
μιουργίας μ' ἑκφραστικὸ δργανο τὴν Κυπριώτικη. Κι' ἀφοῦ εἶναι
ἀδύνατο νὰ τοὺς ἔξεπεράσουν οἱ νεώτεροι, —ἢ ἔστω νὰ τοὺς φθά-
σουν—εἶναι προτιμώτερο νὰ ἐγκαταλειφθεῖ δριστικὰ ἡ Ἰδιωματικὴ
ποίηση, ποὺ ἄλλωστε ἀπευθύνεται σὲ περιωρισμένο κόσμο, μό-
νο στοὺς "Ἐλληνες Κυπρίους, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔξεπεράσει τὰ
ὅρια τοῦ τόπου γιὰ νὰ σμίξει μὲ τὸ μεγάλο ρεῦμα τῆς πανελλή-
νιας λογοτεχνίας. "Αλλώστε, σὲ μιὰ ἐποχή, ποὺ δόλοι ἐλπίζουμε
πῶς οἱ πανέλληνες, ὅπου κι' ἀν βρίσκωνται, θὰ ἔνωθοῦν σὲ μιὰ
μεγάλη πατρίδα, σὲ μιὰ μεγάλη Ἐλλάδα—μεγάλη δικαιωματικά,
γιατὶ οἱ θυσίες της στὸ σημερινὸ πόλεμο τῆς ἐπιτρέπουν νὰ
διεκδικεῖ τὴν ἔθνικὴ ἀποκατάσταση δόλων τῶν παιδιῶν της—
πρέπει κ' ἡ γλώσσα νὰ εἶναι ἔνιαία καὶ κάθε 'Ἐλληνικὴ γωνιά
νὰ νιώθει, νὰ μιλάει καὶ νὰ γράφει ἔνα πανελλήνιο τύπο Δη-
μοτικῆς.

"Υστερ' ἀπό τὴν ἀπάραιτητη αὐτὴ παρένθεση, μποροῦμε νὰ
γυρίσουμε στὴν ποιητικὴ δημιουργία τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη μὲ
ὅργανο τὴν Κυπριώτικη διάλεκτο.

'Εχτὸς ἀπ' τὴν «9η Ἰουλίου», τὸ πιὸ ρωμαλέο καὶ μεγαλό-
πνο τραγούδι του, μᾶς ἔδωσε κι' ἄλλα ποιήματα μεγάλης σύλ-
ληψης. Ἰστορικά, λυρικά, ἥθιογραφικά, θυμοσοφικά, σατιρικά.
Ἡ «Χιώτισσα», ἀνάμεσα σ' αὐτά, παρουσιάζει ξεχωριστὸ ἔνδια-
'Ιουλίου», μὲ ἴστορικό καὶ δραματικὸ περιεχόμενο, ἀλλὰ μ' ἀδρό-
τερο λυρικὸ παλμό. Περιγράφει καὶ ἀναλύει τὸ δρᾶμα μιᾶς
'Ἐλληνίδας Χιώτισσας, ποὺ εἶχε ἀρπαχθεῖ ἀπὸ τὴν πατρίδα της
καὶ μεταφέρθηκε στὴ Λεμεσό ὡς ὀδαλίσκη κάποιου Ἀλῆ Μπέη.
Μὲ τρόπο ζωντανὸ καὶ παραστατικὸ διηγεῖται τὴν ἡσυχη, χα-
ρούμενη ζωὴ τῆς στὴ Χίο, τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων, τὴν ἀπα-
σμένη μὲς τὰ γρουσά» καὶ τὴν ἐλατρευε ὁ Μπέης τόσο ποὺ γιὰ
τὰ μεγαλύτερα κακουργήματα, ὅπως τῆς ἔλεγε :

«Κάμνω νὰ κλάψουν εὔτὺς μανάες,
τὸν κόσμον κάμνω τὸν γερημάν,
στήνω σου πύρκους μὲ τζιφαλάες,
στήνω σου κάστρα μὲ τὰ κορμιά».

Κ' εἶναι πολλὲς οἱ ωμαλέες εἰκόνες καὶ μεταφορές, ποὺ δείχνουν
τὴ μεγάλη φαντασία καὶ τὰ ψηλὰ πετάγματα τοῦ ποιητῆ : 'Ιδού πῶς πε-
ριγράφει τὴ σκηνὴ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων στὸ σπίτι τῆς Χιώτισσας,
διποὺ δ ἀδερφάς της εἶχε προβάλει ἡρωϊκὴ ἀντίσταση :

«Οτι τζι' ἀκούστην ἡ πιστολιά τους,
εύτὺς σκουλλίζει τον δ θυμός,
τζι' ἐπλατυδιάστηκεν διπροστά τους
τζι' ἔγίνην κότσινος τζισί γλωμός.
τζισί θαμπωμένος ἀπού τὸ γαῖμαν
ἄρτζεψεν πόλεμον τζι' ἐπολέμαν.
Τ' δρματα πικήν ἐστραφοκοπούσαν,
ἐπουμπούριζαν οἱ πιστολιές,
τζισί τὰ κορμά ἐκουτρουμπελούσαν
κατακομένα ποὺ τές ππαλήσεις».

Οἱ τέσσερις τελευταῖοι στῖχοι αὐτοῦ τοῦ δεκαστίχου μᾶς θυμίζουνε
ποὺ τὸ Διανύσιο Σολωμό. Κ' εἶναι πολλοὶ ἀκόμα—τόσο στὴ «Χιώτι-
σσα», δισ καὶ στὴν 9η Ἰουλίου, δισ καὶ σ' ἄλλα του τραγούδια — ποὺ
μᾶς μεταφέρουν στὶς ψηλές κορφὲς τοῦ ἔθνικου μας ποιητῆ. 'Πάρχει τόση
συγγένεια μὲ τὴ Σολ μικὴ ποίηση, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μή τεθεῖ τὸ ἐρώ-
τημα : Συνειδητὰ δ Βασίλης Μιχαηλίδης ἀκολούθησε τὸ Σολωμό ;

Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸν ἀγνοοῦσε. Μελετηρὸς, κι' ἀνήσυχη ψυχὴ ἐπως
ἡταν δ ποιητῆς τῆς «9η Ἰουλίου» καὶ τῆς «Χιώτισσα», ἀναζητοῦσε
ἀσφαλῶς τὸν ἀληθινό του δρόμο σὲ ἀνώτερα πρότυπα. Καὶ δλοένα πλου-
τιζότανε μὲ γνώσεις, δχι μονάχα φιλολογικές, ἀλλὰ κ' ἐπιστημονικές κ'
ἐγκυκλοπαιδικές. 'Η τελευταῖα λεπτομέρεια διαπιστώνεται ἀπ' τὴ μελέτη
τοῦ θυμοσσφικοῦ, σατιρικοῦ του τραγουδιοῦ, «Μία ἐπιστολὴ εἰς Κυπριακὴν
διάλεκτον». Σ' αὐτὸν ἀκριβῶς δ ποιητῆς φαίνεται καθαρὰ ὅτι κατεῖχε τὴ
θεωρία τοῦ Λαπλάς γιὰ τὴ δημιουργία τῆς γῆς: πῶς γύριζε σὰ σφαῖρα
πύρινη ρευστή, πῶς ἀπ' τὶς ἀλλεπάλληλες βροχὲς σχηματίστηκε δ πρώτος
της φλοιός, πῶς οὗτερα προχώρησε ἡ πήξη πὸ βαθιά κι' ὡς σήμερα στὸ
κέντρο της εἶναι ρευστὴ κ.τ.λ.

«Τζι' ηδραν πῶς ήτουν νερουλλή τζι' ἐπηξεν ποὺ τὸν ἥλιον
τζισι μέσα στὸ καρτούπιν της πὰς ἔχ χαμνή ἀκόμα,
μόνον π' ἀπ' ἔξω μ' πόπηξεν τζι' ἔγίνην οδλλον χδμα,
τζισί λλίον λλίον ωσπου πά πῶς ἐν νὰ πήξει τέλεια».

'Εξ ἄλλου, σὲ ἀστρονομικές του γνώσεις, ποὺ τεχνικὰ μετοισιώνον-
ται σὲ πνευματώδεις στίχους, ἀποδεικνύουν τὴ φιλομάθεια τοῦ ποιητῆ.
Γιατί, λοιπόν, ν' ἀποκλεισθεῖ ἡ ἀποφή πῶς διάβασε τὸ Σολωμό,—έστι
καὶ λίγα ἀπ' τὰ τραγούδια του—καὶ δέχθηκε τὴ δημιουργικὴ ἐπίδρασή
του ; 'Αλλώστε, εἶναι φανερό, πῶς στὸ ἐπικό του ποίημα «9η Ἰουλίου»,
στὴ «Χιώτισσα» καὶ σ' ἄλλα ἐργάζεται κ' ἐκράζεται μὲ τρόπο πολὺ
συγγενικό. 'Ετοι, δην λέγαμε πὼ; δ Βασίλης Μιχαηλίδης εἶναι δ Σο-
λωμός τῆς Κύπρου, δὲν θάμαστε καθόλου μακριὰ ἀπὸ τὴ ἀλήθεια. 'Ακό-
λωμὸς τῆς Κύπρου,

μη καὶ στὰ λυρικά του—ὅπως στὴν «'Ανεράδα»—ποὺ δὲ γραφότανε στὴ Δημοτική θὰ ἔπαιρνε μιὰν ἀπ' τὶς πρώτες; θέσεις ἀνάμεσα στὰ πιὸ ἐκλεκτὰ λυρικὰ δημιουργήματα τῆς Νεοελληνικῆς ποίησης—ἀχτιδοβιολοῦν ἡ εὐγένεια, ή βαθιὰ πνοή, ή παραστατικότης καὶ ἡ ἔξαρση τοῦ Σολωμικοῦ ἔργου.

Χωρὶς ἀμφιδολία, ή «'Ανεράδα» εἶναι τὸ τεχνικώτερο, τὸ πιὸ σφιχτοδεμένο καὶ καλλιτεχνικὰ κ' αἰσθητικὰ ώριμο ποίημα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη. Στήχος μεταλλικός, στήχος κρουστάλλινος. Πηγατὸς αἰσθηματικὸς, πηγαία διάθετη, πλοῦτος εἰκόνων καὶ μεταφορῶν, ἄγνωστος εἰδουσαλλιακὸς πάθος—ἄθλος μουσικῆς στιχουργίας, ποὺ ἔξουδετερώνει τὴν φθογγολογική χοντροκοπία τῆς Κυπριώτικης διαλέκτου καὶ τὴν μεταβάλλει σὲ λεπτή, μουσικώτατη γλώσσα. Κ' εἶναι, καθὼς σημείωσα στὴ «Ζωντανὴ Κύπρο», πάνω στὸ μέτρο καὶ τὸ στήχο κάποιου νανουρίσματος Κυπριακοῦ, ποὺ συνηθίζεται στὴ Μαραθάσα:

«Νιννά·νιννά μπρούδιμ μου
τζί' ή μάνα σ' δσσω ἔνν ἔνι·
ἔπην κάτω στόγ γυαδόν
νὰ πλύνει τὰ ρουχούδκια σου
τζιάι τὰ τουλουπιστρούδκια σου».

Συγχρίνατε το αὐτό, μέ τὸ μέτρο τῆς «'Ανεράδας» :

«'Αντάμ μὲ εἰδεν ἔφεδεν
τζί' ὁ νοῦς μου ἔφεντζάστηκεν,
τζί' ἔφανην κόσμος φωτερός·
ἀντάμ μοῦ χαμογέλασεν,
παράδεισος ἐπλάστηκεν
ὅμπρός μου τζί' ἔμεινα ξερδός».

Μὲ τέτιους στήχους εἶναι συνθεμένη ἡ «'Ανεράδα», π' ἀπ' τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος κρατιέται σὲ μεγάλο ὑψοῖ, σὰν διλοκληρωμένο ποίημα, ἐνῶ σὲ δλα τ' ἄλλα του σχεδὸν ἔχει ἀρκετὲς πιώσεις καὶ μεταπτώσεις δὲ Βασιλῆς Μιχαηλίδης. 'Αλλὰ ὑπάρχει κ' ἡ ἔξήγηση τῶν διακυμάνσεων τῆς ἔμπνευσης, σὲ μεγάλα τραγούδια: Σ' ὅλα τὰ ἔπη—καὶ σ' αὐτὸς τὸν "Ομηρο ἀκόμη—ξεχωρίζουν οἱ μεγάλες πιήσεις, σ' ἀντίθεση μὲ ἄλλα μέρη, ποὺ δρίσκονται σὲ χαμηλότερα ἐπίπεδα. Φαίνεται, πῶς εἶναι φυσικὰ ἀδύνατο—κ' εἶναι ἀνθρώπινο, πολὺ ἀνθρώπινο τὸ φαινόμενο αὐτὸ—ἔνας πηγαῖος κι' αὐθόρμητος ποιητὴς νὰ διατηρεῖται στὸ ἵδιο ὑψοῖς γράφοντας ἔνα μεγάλο συνθετικὸ ἡ ἀναυτικὸ τραγούδι. 'Εξ ἄλλου, στὰ ίστορικὰ καὶ ἔπικα τραγούδια, δύο μοιραῖα ὑπάρχουν ἡ ἀφήγηση καὶ δὲ διάλογος, παρεμβάλλονται ἀναγκαστικὰ οἱ συνδετικοὶ κρίκοι τῶν διαφόρων μερῶν. Κ' ἐκεὶ ἀκριβῶς ὑστερεῖ ἡ καλλιτεχνικὴ ἐκτέλεση.

Κρίνοντας δίκαια καὶ ἀμερόληπτα, μποροῦμε νὰ προσθέσουμε δτὶς οἱ τέτιες ἀδυναμίες τῶν μεγάλων ποιημάτων τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη εἶναι πολὺ περισσότερες ἀπ' δσσο θάπρεπε. Είχε τὴ δύναμη νὰ ἀποφύγει πολλὰ

ἀδύναμα σημεῖα, δὲν σ' ὧρισμένες περιπτώσεις δὲν ἥθελε νὰ καταπιαστεῖ μὲ τόσες λεπτομέρειες κι' ἀν ἀπέφευγε τὴ μακρυγορία. 'Ετοι, στὴν «'Θη Ιουλίου» οἱ ἀδύνατοι στήχοι, ποὺ πεζολογοῦν καὶ εἶναι χαλαροὶ ἡ παρατραβηγμένοι γιὰ λόγους τεχνικούς—γιὰ τὸ χατίρι τῆς δμοιοκαταληξίας, τοῦ ἐφιάλτη τῶν ποιητῶν—θὰ ἥταν δλιγάτερο, καὶ τὸ δλο ποίημα θὰ ἥταν ἀρτιώτερο. "Αν δμως λάδουμε ὑπ' ὄψη τὶς γενικὲς συνθῆκες τοῦ ποιητῆ καὶ τὸν καὶ ποὺ γράφτηκε, πρέπει νὰ ἀγνοήσουμε τὶς ἀδυναμίες του καὶ νὰ διατηρήσουμε ἀνέθευτο τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ ἀκρατο τὸν θαυμασμὸ μας.

Η «Χιώτισσα»—γραμμένη ἀλλωστε ἀργότερα δπως φαίνεται—παρουσιάζεται πιὸ τεχνικὴ καὶ πιὸ σφιχτοδεμένη ὡς ἐκτέλεση.

Πλάτι σ' αὐτὰ τὰ δύο ποίηματα στέκονται σὰ δημιουργήματα τῆς Ἰδιαῖς ποιητικῆς διάθεσης καὶ ἄλλα δύο πατριωτικά, ἐθνικὰ τραγούδια του: «'Η Κύπρος στὴν Μάναν της», δπου ἐκφράζονται παραστατικὰ οἱ αἰώνιοι Κυπριακοὶ πόθοι γιὰ τὴν ἐθνική μας ἀποκατάσταση, καὶ «'Η Κύπρος πρὸς τὸν λέγοντας δτὶς δὲν εἶναι 'Ἐλληνική». 'Τηρχαν, φαίνεται, καὶ τότε οἱ ἀνιστόρητοι ίστορικοι, οἱ ἀναρχαιολόγητοι ἀρχαιολόγοι κ' οἱ 'καλοθελητές», ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ διατρεβλώσουν τὴν μεγάλη ίστορική ἀλήθεια τῆς Ἐλληνικότητος τῆς Κύπρου. 'Αλλὰ δ ποιητῆς τοὺς δίνει τὴν ἀπάντηση :

«Παλιοί μου χρόνοι τζιάι χρυσοί, ποὺ φεύκετε βουρώντα,

ἀκοῦστε με τὴν ἀχαρηνὸν ποὺ σᾶς καλιδ κλαμώντα.

«Ἐδκιάδητε τζί' ἐρέξετε μὲ τζιεῖν τές ἀρκονκιές σας,

τζί' δποιος δικλήσει πάνω μου γρωνίζει τές παδκιές σας.

Κοπάδες χρόνοι βαρετοὶ ἐρέξαν ταπισόσ σας,

τζιάι δὲν ἐμολωθκασιν τ' ἀχνάρκα τῶν ποδκιῶν σας.

Τόσες φυλές ἐφτύσαμε με τζί' ἀλλάξαν τὴν θωράμ μου,

τζί' ἀκόμη τὰ σημάδκια σας ἔμ μέσα στήμ ποδκιάμ μου.

«Ἐξωμακρύστε ποὺ μὲν, τζί' ἐγύρετε τζιάι πάτε,

μὰ φαίνεται πῶς λάμπετε τζιάι πῶς ξιλαμπρακάτε.

Χρόνοι ποὺ πάτε βουρητοὶ τζιάι δὲθ θέν νὰ στραφῆτε,

δικλάτε, δέτε πίσω σας, γυρίστε τζιάι σταθῆτε,

δέτε κατάματα τοὺς λάς ποὺ μὲ κακολούσιν

τζιάι βάρτε φῶς στ' ἀμμάδκια τοὺς ν' ἀμπλέψουν νὰ μὲ δοῦσιν».

Οι ἔθελότυφοι αὐτοί, δτὶς δὲν δάλουν τῶν στὰ μάτια τους, θὰ διμογήσουν τὴν ἀλήθεια, ποὺ ἐφαρμόζεται γιὰ κάθε 'Ἐλληνική γωνιά :

«Τὸ νὺν ἀντάν νὰ τρώ τὴν γῆν, τρώει τὴγ γῆν θαρκέται,
μὰ τζιεῖνον πάντα τρώεται τζιάι τζιεῖνον καναλυέται».

Τὴν 'Ἐλληνικότητα τῆς Κύπρου τὴ διέπει δ κάθε καλόπιστος ξένος σὲ κάθε σπιθαμὴ Κυπριακή, σὲ δλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς, στὴ γλώσσα, στὴ θρησκεία, στὰ ἡθη καὶ στὰ ἔθιμα, παντοῦ, καὶ, πάνω ἀπ' δλα, στὴ μεγάλη 'Ἐλληνική ἀρετὴ τῆς νὰ προσφέρει: θυσίες στὸ δωμάτιο τῆς Λευτεριᾶ. Κι' δὲν ἔλειπε ἄλλη περίπτωση, θὰ ἥταν ἀρκετὴ ἡ θυσία τῶν

έθνομαρτύρων τῆς 9ης Ιουλίου γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ τὸ γνήσιο Ἐλληνικὸ
ἡθος καὶ τὸ ἀλύγιστο ἔθνικὸ φρόνημα τοῦ Ἐλληνικοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ.
Καὶ ίδου πᾶς ἀνοίγει ὁ παιητὴς τὴν αὐλαῖα τοῦ δράματος :

«Ἄνταν δρτζέψαν οἱ κρυφοὶ ἀνέμαι τζί¹ ἐφυσοῦσαν,
τζί¹ ἀρκίνησεν εἰς τὴν Τουρτζιάν νὰ κρυφοσυννεφκιάζει,
τζί¹ ποὺ τές τέσσερις μερκές τὰ νέφη σέκουβαλοῦσαν,
ὅπε τὰ κάμουν τὸν τζιαρόν ν' ἀντζιέρκει νὰ στιβάζει,
εἰσιεν σγιάν είχαν οὐλοὶ τους τζί¹ ή Τζιύπρου τὸ κρυφόν της·
μὲς τοὺς ἀνέμους τοὺς κρυφοὺς εἰσιεν τὸ μερτικόν της».

Πιὸ σύντομη κ' ἐπιγραμματικὴ εἰςαγωγὴ στὸ δρᾶμα τῆς 9ης Ιουλίου, δὲν ἥταν δυνατὸ νὰ προσταχθεῖ. Εἶγαν μιὰ οὐβερτούρα κλασσικῆς μορφῆς, ποὺ σ' ἔνα ἔργο μουσικὸ μόνον ή ρωμαλέα ἔμπνευση ἔνδες Μπετάνευ θὰ μποροῦσε νὰ δημιουργήσει κάτι ἀνάλογο. Κ' εἶναι πολὺ ζωγραφικὸς δ συμβολιομός του. Έτσι μονάχα θὰ τοῦ ἥταν βολετὸ νὰ ἀποδώσει τὶς προεπαναστατικὲς ζυμώσεις γιὰ τὴν κινητοποίηση τῶν πανελλήγνων, τόσο τοῦ ἑσωτερικοῦ δυο καὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ, μὲ τὴν δργάνωσην καὶ τὴ δράση τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, μὲ τὴ μυστικὴ προπαρασκευὴ τῆς ἐποποίᾳς τοῦ 1821. Η φύση ἔχει δύναμη κυριαρχική. Καὶ δὲν τὴν ὑπερβάλλει η φαντασία, δος κι' ἡν φτερουγῆ σὲ κόσμους μεταφυσικούς, σὲ νεφελώματα ἀπὸ ἀφηρημένες ἔννοιες. Εἶναι πολλοὶ οἱ ποιητές, ποὺ προσπαθήσανε νὰ ἀποφύγουν τὴ χρήση νατουραλιστικῶν καὶ φυσιολατρικῶν στοιχείων. «Ἄν δωμας ἡθελαν γὰ κάνουν ἔστω καὶ ἔνα δῆμα πρὸς τὸ ἔπος, η σ' ἔνα ρωμαλέο μοτίδο, ποὺ ἀπαιτεῖ μιὰ ζωηρή καὶ παραστατικὴ περιγραφή, θὰ πέφτανε αὐτόματα στὰ σαγηνευτικὰ δρπάγια τῆς αἰώνιας Φύσης.

Ο Βασίλης Μιχαηλίδης, δῶρος καὶ ἄλλοι μεγαλόπνοοι ποιητές, ἀντιτελεῖ πολὺ συχνὰ ἀπὸ τὸ φυσικὸ κόσμο παραμοιώσεις, μεταφορὲς καὶ συμβολικὲς εἰκόνες, ποὺ συγχίνονται καὶ ἔνθουσιάζουν γιατὶ μιλᾶνε δλόξια στὴν ἀνθρώπινη φυχῇ.

Κ' η οὐβερτούρα συνεχίζεται στὸν ίδιο τόνο, μπαίνοντας ἀμέσως στὴν ἔκρηξη τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 21, στὸν ήρωϊσμοὺς καὶ τὶς θυσίες τῶν «ἀσκολάδων σκλάδων», γιὰ ν' ἀναφέρει καὶ τὸ ιστορικὸ γεγονός, διτὶ ή Κύπρος «εἴχε τὸ μερτικόν της» στὸν πανελλήνιο ἀγῶνα καὶ στὰ δλοκαυτώματα τῆς μεγάλης θυσίας :

»Τζί¹ ἀντὰν ἐφάνην ή στρατῆ εἰς τοῦ Μωρκᾶ τὰ μέρη,
τζί¹ ἔξπλωσεν τζί¹ ἀκούστηκεν πάντοις ή πουμπούρκα της,
τζί¹ οὐλα ξιλαμπρατζίσασιν τζί¹ θέλασσα τζί¹ ξέρη,
εἰσιεν σγιάν είχαν οὐλοὶ τους τζί¹ ή Τζιύπρου τὰ κακά της.«

«Ἐτσι δλοκληρώνεται η πρώτη εἰκόνα. Φυσᾶνε οἱ κρυφοὶ ἀνεμοὶ, κρυφοσυγνεφιάζει, γεμίζει δ σύρανδος μὲ σύγνεφα βαρόδ, μιὰ ἀστραπὴν ἀισχίζει τὸν ὁρίζοντα, ἀκούεται η βροντὴ πέρα ώς πέρα, κι' ἀρχίζει η κεσμοχαλασία. Δραματικὴ περιγραφή, μὲ ίδρες πινελιές, σὰ μαχα-

ρίες. Καὶ προχωρεῖ στὸ θέμα του σὲ ἄλλο τόνο, λυρικό, μὲ γραφικὴ ὡμορφιὰ καὶ πάθος εἰδυλλιακό, γιὰ νὰ κορυφωθεῖ η λυρική του ἔξαρση σὲ μιὰ σχεδὸν μακάδρια εἰκόνα. Η Νεοελληνικὴ ποίηση δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει πολλοὺς στίχους σὰν αὐτούς :

«Μιὰν νύχταν, νύχταν σίανήν, τζιστιρόδ δευτερογιούνην,
νύχταμ Παρασημευκόνυχταν, ποὺ τ' ἀστρα μιλιούνια
έλλαμπασιν ποὺ πανωθκιὸν τζί¹ ἔν εύρισκες ρουθούνιν
μέσα στῆς Χώρας τὰ στενά, στῆς Χώρας τὰ καντούνια
Σίανεμά, δὲν δκουες δεντρούδιν νὰ ταράξει,
μήτε τοῦ σιγύλλου λάξιμον, μὲ πετεινὸν νὰ κράξει :
«Ητουν μιὰ νύχτα μουλλωτή, μιὰ νύχτα μουρρωμένη,
ποὺ θάρρειες πῶς χώννεται ποὺ τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν.
Σὲ τέθικοιαν νύχταν σίανήν οι Τούρκοι βαδωμένοι
μὲς τὸ Σεράγιον είχασιν μηδάλον Μετζιλίσιν».

Πάντα στὴν ποίηση, στὴ Ζωγραφική, στὴ Μουσική, οἱ ἀντιθέσεις δίγουν παλμό, ζωή καὶ δύναμη στὸ ἔργο τοῦ ἀξιού τεχνίτη. Καὶ δ Βασίλης Μιχαηλίδης ἥταν πραγματικὰ δεξιοτέχνης στὴ χρήση καὶ τὴν ποιότητην τῶν ἀντιθέσεων.

Τζετερός ἀπὸ τὴ σύντομη —λακωνικὴ μπορῶ νὰ πῶ— εἰςαγωγή, τὴν τόσο ἀπέριττην καὶ συναρπαστικήν, δ ποιητής ἀρχίζει τὴν ιστορία. Καὶ μᾶς παρουσιάζει ἀμέσως τὸν τύπο τοῦ πρωταγωνιστῆς ήρωα καὶ μάρτυρα : τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ποὺ σ' δλο τὸ ἔπος ξεχωρίζει μὲ τὴν ἀδρή μορφή, τὴ ρωμαλέα φυχὴ καὶ τὴν ἀγιή του σκέψη. Πολὺ σωστὰ δ ποιητής συνήθιζε νὰ δνομάζει δλο τὸ ποίημα «Τρασύδιν τοῦ Τζιυπριάνον». Καὶ φαίνεται πῶς σ' δλα τὰ τραγούδια του είχε σκοπὸ νὰ δάλει ἀλλούς τίτλους, ἀλλὰ ἐπηρεασμένος ἀπὸ καθαρευουσιάνους φίλους του δέχτηκε ἢ δ ίδιος ἔβαλε αὐτὸὺς ποὺ ξέρουμε —τίτλους νεκροὺς καὶ ἀκατάλληλους, σπως «Αἴ διαιρέσεις καὶ αἱ κοινωνίαι», σὲ ποιήματα τόσο ζωντανά.

Ο Κυπριανός, ἀγνὸς πατριώτης, ἀκέραιος χαρακτήρας κι' ἀληθινὸς ζηνάρχης, δρίσκει στὸ ἔπος τῆς «Θης Ιουλίου» πλήρη δικαίωση κι' ἀντάξια ἔξυμνηση.

Τζηρχε τρόπος νὰ σωθεῖ. Καὶ μάλιστα χωρὶς δ ίδιος νὰ τὸ ἐπειδιώξει. Ο ποιητής εἰσάγει ως πρῶτο πρόσωπο στὸ δρᾶμα τοῦ ἔθνομάρτυρα τὸν Κιόρογλου, ποὺ τὸν συμβουλεύει κι' ἐπίμονα τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν ἀκολουθήσει γιὰ νὰ φύγει μὲ τ' ἀμάξι του πηγαίνοντας στὴ Σκάλα, νὰ κρυφθεῖ καὶ νᾶδρει ἀσυλο στὰ Πραξενεῖα. Μά τέτια λιποφυχία, λιποταξία καὶ προδοσία, ήταν ἀδύνατο νὰ τὴ δεχθεῖ δ Κυπριανός. Καὶ ἔγινε στὸν Κιόρογλου γιατὶ θὰ ἥταν ἐπιζήμια καὶ ἀτιμωτικὴ η φυγὴ του :

«Δέφ φεύκω, Κκιόρογλου, γιατὶ ὅν φύω, ὁ φευ κόζμου
ἐν νὰ γενεῖ θανατικὸν εἰς τοὺς Ρωμηούς τοῦ τόπου.
Νὰ βάλω τὴν συρτοθυλιὰν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ κόσμου ;
Παρὰ τὸ γαῖμαν τοὺς πολλοὺς ἔν καλλιον τοῦ Πισκόπου».

Μὰ ἐπιμένει δὲ Κκιόρογλου. Καὶ τὸν ἀναφέρει τὸ παράδειγμα κάποιου Μουρούζη, ποὺ πρὸν μιὰ ὥρα μετεμφεσμένος

«ἐκρεμμαλίστην τοῦ τεισοῦ τζι' ἔξεβην εἰς τὴν στράταν».

Ἐπιμονή, δέσμαια, μάταιη γιατὶ δὲ Κυπριανὸς δὲν πείθεται μὲν κανέναν εἶπειχέρημα. Ἀλλὰ καὶ ἐπιμονή, ποὺ δῆγεται τὸν ποιητὴν στὴν πεζολογία, σεπαναλήψεις καὶ σὲ ἀδύναμους στίχους δπως αὐτούς :

«Ο Κκιόρογλος ἐμάσητουν νὰ κάμει καλωσύνην
ἀμμὰ ἐπήνεν ἄδικα δέκπος του χαμένος.
Περίτον ὥραν δὲν εἰσην τζι' ἔντερεν νὰ μείνει,
τζι' ἔφυεν πκιὸν περίλυπος τζιαὶ παραπονημένος».

Ως τόσο, δὲν ἀργεῖ δὲ ποιητὴς νὰ ξαναπετάξει σὲ ἀγώτερες ποιητικὲς σφαλίρες, καὶ συνεχίζει μὲν μιὰ θαυμάσια περιγραφή :

«Ἡ νύχτα πκιὸν ἀρκίνησεν περίτου ν' ἀναρκώννει,
ἔγινην ἡ ἀνατολὴ κροκότσινη περίτου,
ἄρτζεψεν πκιὸν τὸ Σάββατον νὰ πικροξημερώννει
τζι' ἀκούστηκεν τοῦ ζύλενου σημάντρου ἡ φωνὴ του».

«Ω τῆς αύνης κροκάτη γάζα,
γαρούφαλλα τοῦ δειλινοῦ».

τραγουδάει ὑστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια δὲ Βάρναλης στοὺς «Μοιραίους» του. Καὶ οἱ στίχοι αὐτοὶ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς λυρικῶτερους καὶ ὥραιότερους.

«Ἐγίνην ἡ ἀνατολὴ κροκότσινη περίτου».

τραγουδᾶ δὲ Βασίλης Μιχαηλίδης. Δὲν εἶναι ἡ ίδια πλαστικὸς καὶ ίσως πιὸ ἀποδοτικὸς τοῦ αὐγίνου θαύματος αὐτὸς δὲ στίχος γου;

Μιὰ τέτιαν ὥρα, δὲ μελλοθάνατος Κυπριανὸς ἀποζητάει τὴν ψυχικὴ γαλήνη στὴν προσευχή. Καὶ μῆς θυμίζει δὲ ποιητὴς τὸν Κῆπο τῆς Γεθσημανῆς, δπου δὲ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς — προτοῦ παραδοθεῖ στοὺς Γραυματάνθρωπινη κραυγὴ :

«Περίλυπος ἔστιν ἡ ψυχὴ μου μέχρι θανάτου».

Σ' ὅμοια ψυχολογικὴ κατάσταση δρισκότων κι' δὲ Κυπριανός, ποὺ

«έσταθηκεν περίλυπος τζιαὶ σιγάν νὰ δικιαλοίστηη,
τζι' ἐπήνεν τζιαὶ γονιτσεν δμπρὸς τῆς Πανατας
τζιαὶ κάτι ἔφουψούριον τζι' εύτυς ἐκλαμουρίστηη».

Βγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἀνείκρυσε ἔνα ἀπόσπασμα ἀπὸ Τούρακολουθεῖ, θὰ εἴναι δέσμαια φαντασικὸς ἦ, δπωαδήποτε, ἀλλιώτικος θειά του νὰ διαγράψει ὁλάκερο τὸν τόπο τοῦ Κυπριαγοῦ, είχε δλη τὴν

ἐλευθερία νὰ χρησιμοποιήσει τὶς σχετικὲς παραδόσεις καὶ διηγήσεις, ποὺ μὲ μεγάλη προσήλωση ἀκουε τὰ δράδια στὰ κελιὰ τῆς Μητρόπολης Κιτίου, δπου διέμεινε λίγον καιρό. Καὶ ἐδῶ ἡ στάση του εἶναι θαρραλέα. Ἡ μόνη χάρη ποὺ ζήτησε ἦταν, νὰ τοῦ ἐπιτραπεῖ «πέντε λεφτά τῆς ὥρας» ν' ἀνέβει στὸν «νοτᾶν» του, γιὰ νὰ κάψει κάτι μυστικὰ χειρόγραφα. Δὲν ἦθελε ν' ἀφῆσει πίσω του ἔγγραφα, ποὺ πιθανὸν νὰ χρησιμεύσειν ὡς ἐνοχοποιητικὰ στοιχεῖα σὲ δάρος τοῦ ποιμνίου του.

Ἐκείνο τὸν καιρὸ — δπως φαίνεται παρακάτω — κάποιος Θεοφύλακτος ἔφερε καὶ διένειμε σ' δλη τὴν Κύπρο ἐπαναστατικὰ φυλλάδια, ποὺ παρωτρύνανε τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ τῆς Κύπρου νὰ ἐνισχύσουν τὸν ἀγῶνα τῶν ἡρώων τοῦ 21 καὶ νὰ ξεσηκωθοῦν ἐνάντια στὴν ντόπια Τουρκικὴ τυραννία. Ἀλλὰ τὰ ἔγγραφα ποὺ ἔκαψε δὲ Κυπριανός, ἀπὸ δὲ τι βγαίνεις ἀπὸ τὴν ἀπολογία του στὸν Μουσελίμι ἀγα, ησαν δισχετα μὲ τὰ φυλλάδια τοῦ Θεοφύλακτου.

Ἡ συνάντησή του μὲ τὸν Μουσελλίμη στὸ Σεράγιο, δπου ὠδηγηθήκανε καὶ οἱ τρεῖς ἄλλοι Δεσποτάδες, περιγράφεται μὲ δραματικὲς λεπτομέρειες. Ἔνας δπαινιγμὸς τοῦ Τούρκου τύραννου, πώς θὰ μποροῦσε δὲ Κυπριανὸς νὰ γλυτώσει τὴν κρεμάλα, ἀν ἦθελε νὰ προβεῖ σὲ χαφιεδικὲς ἀποκαλύψεις, τὸν ἔξεγειρει καὶ τότε τοῦ δηλώνει ἀπερίφραστα :

«Μούλλωσε τζι' ἐκατάλαβα πριχοῦ νὰ πεῖς τὸ πεῖσ σου·
Μέμ μάσιεσαι τὴθ θάλασσαν νὰ τὴν ιξηντηλήσεις,
ἄδικα λόγια μ' ἔν χάννεις τζι' ἀρκεῖς εἰς τὴν δουλιάσ σου.
Τὸν ἥλιον μὲ τὸ φόσημαν μπορεῖς νὰ τὸν ι-σβύσεις»;

Τὰ λόγια αὐτὰ ἔρχονται ὑστερ' ἀπὸ τὴν ἀμυντικὴ ἀπολογία τοῦ Κυπριανοῦ, ποὺ προσπαθοῦσε ν' ἀποδεῖξει στὸν Μουσελλίμη, πώς δὲν ὑπῆρχαν πραγματικὰ ντοκουμέντα ἐναντίον τους καὶ ἐναντίον τοῦ λαοῦ γιὰ ἔνοπλη ἔξέγερση, καὶ ὑστερ' ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς ἐκείνους στίχους, τοὺς τόσο φλογεροὺς καὶ ρωμαλέους, ποὺ ἀνέλυσα στὴν ἀρχή :

«Η Ρωμιούσνη ἔφ φυλὴ συνότζιαρη τοῦ κόσμου». «Τὸ 'νιν ἀντὰν νὰ τρώ' τὴν γῆν, τρώει τὴν γῆν θαρκέται,
μὰ τζιεύνον πάντα τρώεται τζιαὶ τζιεύνον καταλιέται.

Φυσικά, ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν Δεσποτάδων, τόσο γιὰ παραδειγματισμό, δσο καὶ γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ τὸ ἐνδεχόμενο νὰ ἡγηθοῦν μιᾶς ἔνοπλης ἔξέγερσης, δὲν μποροῦσε νὰ ἀναθεωρηθεῖ. Καὶ οἱ Δεσποτάδες, σταν τέλειωσε ἡ τυπικὴ ἀνάκριση, ριχτήκανε στὴ φυλακή. Καὶ ἐκεὶ τοὺς παρουσιάζεται ἡ εύκαιρία νὰ δραπετεύσουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κκιόρογλου, ποὺ ἔστειλε τὸν γυιό του νὰ τοὺς πείσει καὶ νὰ τοὺς ἀποισάσει ἀπὸ τὴν συρτοθηλία τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ καὶ πάλι ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τῶν ἄλλων δεσποτάδων νὰ προτιμήσουν τὸ μαρτύριο τῆς ανοῦ καὶ τῶν ἄλλων δεσποτάδων νὰ διαγράψουν τὴν θυσίας ἀπὸ τὴν φυγὴ τὴν τόσο ἀτιμωτικὴ, ξανὰ ὑψώνεται σὰν θυσίας ἀπὸ τὴν φυγὴ τὴν τόσο ἀτιμωτικὴ, ξανὰ ὑψώνεται σὰν θυσίας ἀπὸ τὴν φυγὴ τὴν τόσο ἀτιμωτικὴ. Ἀπορρίπτουν κάθε σχετικὴ πρόταση. Καὶ εἴναι χαρακάστρο ἀπόρθητο. Ἀπορρίπτουν κάθε σχετικὴ πρόταση.

κτηριοσπακή ή ἀπάντηση του Ἀρχιεπισκόπου σένα ἐπίσημο Τοῦρκο πού
ἡρθεν ὅτερ' ἀπ' τὸ γυιδ τοῦ Κιτίρογχου νὰ τοὺς δηλώσει πῶς εἶχε τὴ
δύναμη, κάτω ἀπ' ώρισμένους ὅρους θέβαια, νὰ ἐπιτύχει τὴν ἀναθεώρηση
τῆς ἀπόρρασης:

«Νὰ κάμω τὰ πικρὰ γυλτζία τζιάι ταρκα νὰ μερώσω,
τζιάι βουλετόν τ' ἀβούλετον γιά νὰ σᾶς Ι-γύλυτώσω».

Αλλὰ ὁ Κυπριανὸς, ὅπως κ' οἱ ἄλλοι, περιφρονεῖ τὸν θάνατον καὶ τὶς ἔτοιμε; ἦδη «κρεμασταρκές», ποὺ ἀπάνω στὸν πλάτανο καὶ στὴν «συκαμιάν», ἥσαν «σγιάν χάροι κουρτισμένες». Καὶ ἀπαντᾶ:

«Ο Χάρος ἐν γλυκότερος ἀπὸ τὴν συντυσιάσ σου».

Προιν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση τῶν Δεσποτάδων ἀναφέρονται ἀναλυτικὰ καὶ ἄλλες λεπτομέρειες. Ἐτι, ή ἴστορία ζωντανεύεται μὲ ἀδρὲς περιγραφές, σύμφωνες μὲ τὶς σχετικὲς παραδόσεις, καὶ τὸ δρᾶμα τῶν ἔθνομαρτύρων ἀναλύεται, φωτίζεται κ' ἐλαϊκεύεται μὲ τὴν προσθήκη διαφόρων σκηνῶν.

Μιὰ ἀπ' αὐτές τις λεπτομέρειες είναι καὶ ἡ ἀπόπειρα ἐκφοβισμοῦ τοῦ Κυπριανοῦ μὲ τὴν παρουσίαση τοῦ Ἀρχιδιάκονου καὶ τοῦ Γραμματικοῦ του:

«Γιό πεῖσμαν τοῦ Τζυπριανοῦ τζιαὶ γιὰ φοῖτσιασμόν του,
φέρνουν τὸν ἀρχιδοκάρον τοῦ τζιαὶ τὸν γραμματικόν του,
τζι. ἐβράλαν τους κάτι δουλιές, δουλιές σαγτανωμένες,
τζι. ἐπέφων τζιαὶ κρεψάσαν τους ἀξάγκωνα δεμένους
στὸν πλάτανον ποῦ· ταν οἱ δικοὶ κρεψματάρκες στήμενες
τζι ἀφήκαν τους τζεῖ πάνω τζεῖ καταύτης κρεψματικῶν

Τὸ φινάλε τῆς θυσίας ἀποδίδεται μὲ λίγους στέχους ἐλλὰ πολὺ παραστατικούς καὶ συγχινητικούς:

«Ἡτούν οἱ τρεῖς τζιελλάττηδες οὐδα τοὺς ἀρκαθθρώπους,
τζι' ἐλάμνασιν πού πανωθικὸν τζι' ἐπαίζαν τὰ σπαθκյά τους.
Τότες Ἀρχιεπίσκοπος ἐψήλωσεν τὸ δεῖν του
στὸν οὐρανὸν τζιαί φάνηκαν τ' ἀμμάδκια του κλαμένα.
ἘΦάνην πῶς ἐπόνενεν πού μέσα ἡ ψυσῆ του
τζι' εἶπεν τα τούν' τὰ δ κ ο ὁ λόγια μὲ δ κ ο ὁ σιείλη καμένα.
«Θεέ, πού νάκραν δὲν ἔσεις ποτὲ στὴν καλωσύνην,
λυπήσου μας τζιαί δόσε πκιὸν χαράν στὴν Ρωμιούνην»,
Τζι' ἑτρέδασιν τὰ δρώματα ἀπού τὸ πρόσωπον του,
Ἄπο τοῦ ἥλιου τὴν πολλήν, τὴν καψερήν τὴν αὔραν.
Τζι' ἐβράλων τὴν συρτοθηλίαν, εὐτὺς εἰς τὸν λαιμὸν του,
τζι' ἐτζιεὶ πκιὸν ἐτελειώσασιν τὰ κάστια πού τράβαν».

Δραματικώτερη είναι η περιγραφή του ἀποκεφαλισμοῦ τῶν Ἀλλων δεσποτάδων καὶ τοῦ Δημήτρη τοῦ Βοσκοῦ:

«Γύτερα οι τζελάτηδες, μὲ μιὰν ψηλὴν μανιέραν,
ἐκόψασιν τοὺς ἄλλους τρεῖς πούτουν γονατισμένοι,
τζαί τὸν Δημήτρην τὸν Βοοκόν εὐτὸς ποὺ τὸν ἐφέραν
τζι' ἐστάθησαν μὲ τὰ σπαθκιὰ τζ' οι τρεῖς ματζελεμένοι.
Τὸ γαῖμαν ἐκολύμπωσεν χαμαὶ στὴν γῆν τζι' ἐππέσαν,
τζι' ἐλαχταροῦσαν τὰ κορμιά τζι' οι τζιεφαλάες μέσα».

Σᾶ: ἐρωτῶ: Ποιὰ πέννα ἵστορικοῦ ἢ πεζογράφου θὰ μποροῦσε μὲ
λιγώτερα λόγια καὶ περισσότερη δύναμη νὰ περιγράψει τὴ θανατικὴ
ἐκτέλεση τῶν ἔθνων· οριζόντων μας; - Καὶ ποιὰ ἵστορικὴ ἀφήγηση στὸν
πεζὸ λόγο θὰ ἦται δυνατὸ νὰ συγκανήσει περισσότερο ἀπ' τὸ ἔπος τοῦ
Βασίλη Μιχαηλίδη, τὸ πλουτισμένο μὲ τόσες λεπτομέρειες καὶ τόσους
στίχους φωμαλέους, π.λ. μιώδεις, λυρικοὺς, καὶ ἀνυψωμένους στὰ φτερά
μιᾶς φαντασίας δίχως ὄρια;

Οσοι διαβάσανε και ξαίρισαν τὴν «Θῃ Ἰουλίου», ότι αποροῦν γιατί πρέλειψα, ώς τὸ τέλος, νὰ μπάσω σε ἡ σκηνὴ ἔνα ἄλλο ήρωα: τὸ Δημήτρη τὸ βοσκό, ποὺ κλεισθήκε στὴ φυλακὴ γι' νὰ δώσει μιάν υποβοήλι μισία μαρτυρία εἰς αντίν τῶν Δεσποτάδων. Ήτανε σκόπιμη ή καθυστέρηση. Ήδελα νὰ τονίσω, πώς ή παρεμβολή ἐκείνης τῆς σκηνῆς, ποὺ ἐμφανίζει τὸ φτωχὸ βοσκὸ μὲ δῆλη τὴν ἀπλούχοτητα, τὸν αὐθορμητισμὸ καὶ τὸ δραματικὸ του ἀδιέξιδο, ἀποτελεῖ μιὰ φωτεινότατη παρένθεση στὸ ὅλο ποίημα, ὥσια προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος ξεχωριστοῦ. Ο Βασίλης Μιχαηλίδης, γνώστης βαθύτατος τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ἔδωσε τὴν πιστότερη καὶ συγκανιτικώτερη περιγραφὴ τοῦ αὐθορμητισμοῦ, τῆς ψυχολογίας, τῆς φυσικῆς εὐγένειας καὶ τῆς ἀγνότητος τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων. Ή μόνη χάρη ποὺ ζητᾶ, είναι νὰ ἀφεθεῖ ἐλεύθερος γιὰ νὰ γυρίσει στὸ χωριό του. Καὶ μὲνα ὑρος καθαρὰ χωριάτικο, θυματαὶ τὸ κοπόδι του, τὰ γίδια του ποὺ ψοφοῦσιν ποὺ τὴν πειναν καὶ τελευταῖα τὸν γυιό του. Ο μοναχογυιός του ἔφυγε μὲν ἄλλους νέους «τζι» ἐπήλαν πέρα — «πέρα στοὺς λάς ποὺ πολεμοῦν». Καὶ προσθέτει δὲ ἀπλούχος Δημήτρης.

«Ἄμπιον γιὰ τὸ καλὸν τζίται πολεμᾶ τζίτης ὁ γυιός μου,
ὅς εἴναι χαλάρως τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τὸν φῖτον τὸ βόλιν».

Περίφημος κ' ἐπιγραμματικὸς εἶναι ἐπίσης ἔνας ἄλλος σείχος παρακάτω, ὃπου δὲ Δημήτρης μιλάει γιὰ τὴν φυλακῆ:

Μὰ τούντις τὴν γάνων Ὀσπόσον, ἀφέντη, πκιδν κανεῖ με

«Μές τουν την χαψίν ωκεάνου, οπότε
"Εκαμέμ με δά μέσα δά ή πλήξη πολιφάϊν,
γιατί τὸ τρώω, τρώει με, τὸ πίνω, καταλυεῖ με»

Πάντως, ή ἐνδιάμεση σκηνὴ τοῦ Δημήτρου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι φανερώνει τὴν αἰώνια καιοήθεια τῶν τυράννων, ποὺ σκηνοθετοῦν κατηγορίες καὶ ψεύτικες μαρτυρίες, ἀποτελεῖ ἔνα πρωτότυπο εύδημα στὴν ἀχιτεκτονικὴ καὶ τὴν ὅλη οἰκονομία τοῦ ἔπους τῆς «Θῆς Ἰουλίου».

Φῶς φανερό, πώς σὲ μιὰ σύντομη μελέτη είναι ἀδύνατο νὰ δοθεῖ πλήρης ἀνάλυση καὶ παρουσίαση τοῦ ἔργου τοῦ Βασίλη Μιχαηλίη. Γι' αὐτὸ μονάχα ὡς ἐκλαϊκευμένη καὶ συνοπτικὴ ἐργασία μπορεῖ να ἔχει κάποια θεση ἢ προσπάθειά μου νὰ κινήσω τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ μας γιὰ τὸ μεγάλο ἀγνοημένο καὶ λησμονημένο μας ποιητή.

^κ είναι καιρός νὰ ξυπνήσουμε απ' το λικουδίνιο της πατριαρχίας μας για το παρόν.

μένους. Ἡ ἐγκληματικὴ συμπεριφορὰ τῶν συγχρόνων τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη, ποὺ τὸν ἀφῆσαν νὰ πεθάνει στὴ ψάθα, φτωχὸς, δυστυχισμένος, χωρὶς ἄγαπη καὶ στοργή, σ' ἔνα δωμάτιο τοῦ Πτωχοκομείου Λεμεσοῦ, πρέπει νὰ ἔξιλεωθεῖ μὲ τρόπο ἔμπρακτο ἀπ' τὴ δική μας τὴ γενιὰ κι' ἀπ' ὅλες τὶς κατοπινὲς γενιές. Ἄξιζει κάθε ἔπαινος στὸν «Πεζοπορικὸ», ποὺ διωργάνωσε φιλολογικὸ μνημόσυνο. Κ' εἶναι ευχάριστο ὅτι κι' ὁ Δῆμος Λεμεσοῦ σκέψεται νὰ δημιουργήσει κάποια κίνηση γύρω ἀπ' τὸ Βασίλη Μιχαηλίδη μὲς τὸ Νιόβρη, τὸ μῆνα δηλαδὴ ποὺ πέθανε ὁ ποιητής, τελώντας φιλολογικὸ μνημόσυνο στὸ Δημοτικὸ Μέγαρο.

Οφείλουμε, ἀγαπητοῖ μου, νὰ τὸ καταλάβουμε καὶ νὰ τὸ νιώσουμε βαθιά: Δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ λεγόμαστε πολιτισμένοι ὅταν ἀγνοοῦμε, ἀδικοῦμε καὶ ξεχνοῦμε τὶς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ μας Καιρὸς νὰ περιμέλουμε μὲ στοργικὸ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ ἐνθαρρύνουμε τοὺς πνευματικοὺς μας ἀνθρώπους—τὸ πνευματικὸ κεφάλαιο τοῦ τόπου μας—κατοχυρώνοντας τὴ θέση τους στὴν τόσο παραστρατημένη κοινωνία μας, ποὺ ἔχει καθῆκον νὰ σταθεῖ στὰ πόδια της, ν' ἀνυψωθεῖ, νὰ καλλιεργηθεῖ ἡθικὰ καὶ πνευματικά, νὰ ξεπεράσει τὸ ἐπίπεδο τοῦ ζώου, γὴ μιᾶς νέας ζωῆς, γεμάτης φῶς, ἀνάταση καὶ πτήσεις δημουργικές. Οσο γιὰ τὴν θηγ Ιουλίου, ἔχω τὴ γνώμη πῶς πρέπει νὰ καθιερωθεῖ ὡς μεγάλη ἑθικὴ γιορτὴ καὶ νὰ γιορτάζεται μὲ γενικότερο, ξωτανότερο καὶ πρὸ παντὸς διαφωτιστικότερο τρόπο, γιὰ νὰ θυμίζει πάντα στὸ λαό μας πῶς ἡ ἐλευθερία κ' ἡ εὐτυχία τῶν λαῶν κερδίζεται μὲ ἔργα καὶ θυσίες—ναι, μὲ θυσίες σύμφωνες μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ιερῆς θυσίας τῶν ἑθνομαρτύρων μας.

ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΥΧΗ

[Στὸ γυιό μου τὸν 'Αντίνοο, ποὺ ἔκλεισε τὰ ἔνια του χρόνια στὶς 27 Αύγουστου].

Τόσο τὸ γέλιο νὰ χαρεῖς ὅσο ἔκλαψα γιὰ σένα.
Θᾶν' ἀρκετὸ, μὲ ἀνέφελο οὐρανὸ πάντα νὰ ζεῖς.
Κι' ἂν ἔρθουν ἄγρια σύγνεφα μὲ δάκρυα φορτωμένα,
νᾶχεις τοῦ ἀγώνα τὴ χαρά καὶ νᾶσαι ὁ Νικητής.
Κι' ώ! νὰ μὴν ἥταν χιμαιρα, θὰ εύχόμουνα γιὰ σένα
τὸ δρόμο σου δλο νὰ διαβεῖς παντοτεινὸ παιδί.
Μα εἶναι τάχηνάρια σου στὴ γῆ ἀπ' τὴ Φύση χαραγμένα,
κι' διτι μπορεῖς εἶναι ΠΑΙΔΙ νὰ μείνεις στὴν ψυχὴ.

[Χαρισμένο στὴν κορούλα μου τὴν Πόπη, ποὺ κλείνει τὰ τρία τῆς χρόνια στὶς 29 Αύγουστου].
Μικρό μου πλάσμα κι' ἀφτέρο πουλί—κρυφή μου λύπη—
τοῦ χωρισμοῦ μας μεγάλη εἶν' ἡ πληγή.
Νᾶναι ἡ φωλιά τόσο κοντά, καὶ τὸ πουλί νὰ λείπει,
καὶ νὰ μὴν ξαίρω τώρ' ἀν κελαΐδει!
'Απόψε ἡ νύχτα σ' ἔφερε στὰ γαλανὰ φτερά της,
κι' ἄκουσα τὴ φωνή σου μιὰ στιγμή.
"Έλα στ' ἀλήθεια, κ' ἡ καρδιά θ' ἀνθίσει ἀπ' τὴ χαρά της,
ἀγνάντια μου ἡ σκιά σου δταν φανεῖ.

ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΗ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

(συνέχεια ἀπὸ τὶς πρώτες σελίδες)

στατικῆς ζωῆς μου καὶ τὰ δεύτερα βήματα τῆς ποιητικῆς σταδιοδρομίας μου. Μάρτης ἡ 'Αποίλης τοῦ 1930. Στὸ μεγάλο Θέατρο «Ἀλάμπρα» γινόταν ὁ ἐτήσιος χορὸς τῆς «Ἐργατικῆς Βοήθειας». Πρὶν δειπεφτὰ ἀκριβῶς ἡμέρες, εἶχαν κηρύξει «ἀπεργία τῆς πείνας» ἀρκετοὶ κατάδικοι ἐργάτες, στὰ μπουντούμια τοῦ Ναυπλίου ἡ τοῦ 'Ιντερδίν. Ὁ χορὸς θὰ βοηθοῦσε οἰκονομικὰ τὸν ἀγωνιστὲς τῶν λαϊκῶν δικαίων. Κ' εἶχε ἀπεριγραπτὴ ἐπιτυχία. Πέντε χιλιάδες προλεταριάτο εἶχε συγκεντρωθεῖ στὸ θέατρο, κι' ἀμέτρητα ζεύγη ἀδικημένων—ἀλλὰ ἀποφασισμένων νὰ κερδίσουν τὴν μάχη τῆς παγκόσμιας εὐτυχίας καὶ χαρᾶς—στροβιλιζόντανε κάτω ἀπὸ τοὺς ἥχους τῆς μουσικῆς, σὲ μιὰ πραγματικὴ οἰκογενειακὴ ἀτμόσφαιρα, σένα ὑπέροχο, ἀγνὸ καὶ τίμο Ρωμέικο γλέντι.

Ποτέ μου δὲν ἔκτιμησα τόσο βαθιὰ τὴ σημασία τῆς χαρᾶς μὲς τὴ ζωὴ, τῆς ἔγκαρδιότητας καὶ τῆς ἀδελφωσύνης, δοσ ἔκεινη τὴ βραδιά. Εἴχαμε ὅμως καὶ «ἀτραξίδιον». Ἀλήτης πάλι, μὰ... καλοντυμένος αὐτὴ τὴ νύχτα τὴν ἐπίσημη, χάρη στὴ στοργικὴ «συντροφικὴ» φροντίδα τοῦ τρίο ποὺ πάντα μὲ συνώδευε καὶ μοῦ σφυρηλατοῦσε τὴν προλεταριακὴ συνείδηση: Τῆς Εἰρήνης Σκούλουδάκη, τοῦ Βασίλη (ποιὸ νάναι τάχα τὸ ἐπώνυμο του; δὲν τοῦπα ποτέ ἥταν γιὰ μένα δ Βασίλης δ ἐργάτης) καὶ τοῦ Διονυσάκη Χωραφᾶ, γέρου μὲ χιόνια στὰ μαλιὰ καὶ φλόγες στὴν ψυχῇ.

Σταματᾶ ἡ μουσικὴ σὲ μιὰ στιγμὴ. Καὶ ἀπαγγέλλω ἀπὸ τὸ «Ἄγιο Σατάν, ἐλέησόν με», ποὺ δὲν εἶχε ἀκόμα ἐκδοθεῖ: Τὴ «Μηχανὴ», τὸ «Καλπάκι», τὸ «Ίδιωνυμο» καὶ τὴν «Ἀπεργία τῆς πείνας». Ἡταν ἐπίκαια τὰ τρία τὰ τελευταῖα. Οἱ ἐπαναστατημένοι στρατιώτες στέλλονταν καθημερινὸ σχεδὸν ἀπάνω στὸ «Καλπάκι»—στὴν κόλαση τοῦ «Καλπακιοῦ» μὲ τὶς ἀβάσταχτες ἀγγαρεῖς, τὴ φασιστικὴ τρομοκρατία καὶ τὰ μεσαιωνικὰ βασανιστήρια. Κ' ἥτανε ἡ 17η ἡμέρα τῆς «Ἀπεργίας πείνας».

Ἡ χαρούμενη ἀτμόσφαιρα εἶχε ἡλεκτρισθεῖ ἀπὸ τὰ μοτίβα καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ἀπιγγελίας. Ἡφαίστειο τὸ θέατρο. Πέντε χιλιάδες καρδιὲς χυπούσανε γιὰ τὴ λευτεριά. Πέντε χιλιάδες γροθιές σφιγγόντανε κ' ὑψώνονταν ἐνάντια στὴν κοινωνικὴ ἀδικία καὶ σκλαβιά.

Κάτω ἀπὸ τὸν ἔξωστη, δόπου μὲ στήσανε, εἶχε συγκεντρωθεῖ ἔνα ἀπόσπασμα ἀστυφυλάκων. Δὲ μποροῦσα, φυσικά, νὰ τὸ προσέξω. Εριξα ὅμως μιὰ ματιά, σὲ μιὰ στροφὴ τῆς «Ἀπεργίας πείνας», καὶ τοῦ ψωνθασα τὸν τόνο τῆς φωνῆς μου. «Ἀλλη ματιά μου, στράφηκε στὸ θεωρεῖο, δύπον καθόνταν δ Νίκος Κατηφόρης, ἡ Γαλάτεια Καζαντζάκη καὶ ἡ «Ελλη Δασκαλάκη. Συνέχισα μὲ πιὸ θερμὸ παλμό, καὶ δυστυχῶς δὲν εἶχα ἐλεύθερη οὔτε μιὰ στιγμὴ γιὰ νὰ γελάσω μὲ τὰ τσαλακωμένα τῶν στρατιώτων τῆς «κυδού—έξουσίας». Τὸν Πορφυρογένη δὲν τὸν ἔβλεπα. «Η μούτρα τῆς μάζας—ὅχι σὲ θεωρεῖο ἡ σὲ περίστη θέση.

Ἡταν δὲν πένενος, θαρρῶ, γιὰ τὸ χορὸ τῆς «Ἐργατικῆς Βοήθειας», ποὺ (ἄν θυμάμαι καλά) ἥταν καὶ γραμματέας της.

Πρὸιν τελειώσω τὴν «'Απεργία τῆς Πείνας», δυὸς πολισμάνοι ὅρμοῦν ν' ἀνέβουν στὸν ἔξωστη καὶ μοῦ φωνάζουν νὰ σταματήσω. Δέκα τοῦλάχιστο ἐργατικὰ μπράτσα τοὺς καθηλώνουν στὸ πρῶτο σκαλοπάτι. Κ' ἐνῶ οἱ δέκα χιλιάδες τῶν χεριῶν χαλοῦν τὸ θέατρο, τ' ἀπόσπασμα ἀγωνίζεται ν' ἀνέβει γιὰ νὰ μὲ συλλάβει. Κι' ἀκολουθοῦντες θυελλώδεις κραυγὲς διαμαρτυρίας γιὰ τὴν ἐπέμβαση τῆς «κυρὰ-ἔξουσίας». Φαντάζεται δὲ καθένας τὶ θὰ γινόταν, ἂν ὁ δλος ἔκεινος δὲ τεράστιος δύγκος τῆς λαίκης ἀγανάκτησης ἔπεφτε ἀπάνω στὸ «ἀπόσπασμα».

'Αλλὰ μιὰ καθαρή, ὅσο καὶ ἡρεμη φωνὴ—ἡ φωνὴ τοῦ Πορφυρογένη—ἡρεμεῖ νὰ ἀποκαταστήσει τὴν γαλήνη καὶ τὴν ιάξην. Προειδοποίηση στὴν ἀστυνομία γιὰ τὶς συνέπειες, μὲ λίγα λόγια, στρογγυλὰ καὶ ψυχραμα. Παράκληση καὶ σύσταση στὴ μάζα νὰ φανεῖ ἀνώτερη. Κ' ἔτσι, ἐνῶ βρισκόμουνα στὸ θεωρεῖο τοῦ Κατηφόρη, τῆς Καζαντζάκη καὶ τῆς Δασκαλάκη, ποὺ ἔτρεξαν καὶ μὲ μαζέψαντες φωνάζοντας πῶς δὲν θὰ μὲ παρέδιδαν ποτέ, ἡ «ἔξουσία» τραβήχθηκε γιὰ νὰ περιμένει ἔξω ἀπὸ τὸ Θέατρο, κ' ἡ μάζα ἀνέκτησε τὴν ἡσυχία τῆς.

Ἡ σύνεση, ἡ αὐστηρότης καὶ ἡ ἐπιρροὴ τοῦ ἀφανοῦς ἥρωα τῆς συγκέντρωσης —τοῦ Πορφυρογένη—εἰχαν ἐπαναφέρει τὸ χορὸ τῆς «Ἐργατικῆς Βοήθειας» στὴν ὁμαλή καὶ εὐθυμη πορεία του.

Κ' ήταν αὐτὴ ἡ πρώτη εὐκαιρία, ποὺ κίνησε τὸ θαυμασμό μου στὸν Πορφυρογένη. Ἡ τελευταία, δόθηκε σ' δλο τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ σ' δλο τὸν φιλελεύθερο κόσμο, μὲ τὴ στάση τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα τοῦ ΕΑΜ καὶ τῶν συντρόφων του στὸ συνέδριο τοῦ Λιθάνου.

Ἡ σύνεση ἡ σοφὴ ψυχραιμία, ἡ πνευματικὴ ἀνώτεροτης κ' ἡ πίστη του στὸν ἀγώνα ἐνάντια στὴν τυραννία—κίθε εἴδους τυραννία—ἐκδηλωθήκαντες καὶ στὴν περίπτωση τῆς «ἔθνικῆς ἐνότητος», ποὺ γιὰ νὰ γίνει ζωντανὴ πραγματικότης (κι' ὅχι ἀπλῶς ἀφρηγημένη ἔννοια) ἀνέχθηκε κι' αὐτὸς, ὅπως κ' οἱ ἄλλοι πρωτοπόροι τῆς μαχόμενης Ἑλλάδας, τὶς συγερές συκοφαντίες ἐνάντια στὸ ΕΑΜ καὶ τὸν ΕΛΑΣ, ἐπιθυμῶντας νὰ τεθεῖ πάνω σὲ βάσεις σταθερές τὸ «ἔθνικὸ συμβόλαιο» τοῦ Αιβάνου.

Καὶ ἡ μαχητικότης του, ἡ γνησιότης τῶν λαϊκῶν αἰσθημάτων του, ἡ αὐστηρότης τῆς ὁρθῆς σκέψεως, τὸ ἄκαμπτο κουράγιο καὶ ἡ χαλύβδινη πίστη του στὴν πραγματικὴ Ἀλήθεια, ἔχουν φανερωθεῖ στὴν ἀνδρικὴ στάση τοῦ ΕΑΜ ἐνάντια στὴν ὑπονόμευση τῆς «ἔθνικῆς ἐνότητος» μὲ τὴ μεροληπτικὴ καὶ ὑστερόβουλη πολιτικὴ τῆς ἀντίθετης παράταξης.

Ο Πορφυρογένης δὲν ἔμεινε στὸ Κάϊζο. Δὲν ἤτανε ἡ θέση του ἔκει πέρα. Χαρτοφυλάκιο—ἀδειο μάλιστα—δὲν κρατάει σήμερα. Άλλὰ σηκώνει τὸ ντουφέκι τῆς τιμῆς, τῆς Λευτεριᾶς. Συνεχίζει τὸν ἀγώνα του κ' αὐτὸς ἐνάντια στὸ ναϊκὸ φασισμὸ καὶ τοὺς «κουνίσλιγκ». Ψηλός, εὐθυτενής καὶ κατακόρυφος. Πνεῦμα ἀνώτερο κι' ἀλύγιστο. Παράστημα λεβέντικο.

Σκῦφτε, βιουνά, περήφανα βιουνά, π' ἀντιλαλεῖ πάλι τρισένδοξο τὸ «καριοφύλλι» τοῦ 21 στὶς οεματὶὲς καὶ τὶς χαράδρες σας,—σκῦφτε—νὰ χαιρετίσετε ἔκεινους ποὺ θὰ ξήσευν, ὅπως κ' ἔσεις, ἀθάνατοι.

Τυπώθηκε στοῦ «ΖΑΒΑΛΛΗ» — στὴ Λευκωσία.

